

İskender Pala'nın "Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk" Romanı Üzerine Bir İnceleme

İskender Pala "Death In Babil Love In Istanbul" An Analysis On The Novel

Öğr. Gör. Dr. Kazım ÇANDIR*

Öz

İskender Pala yazmış olduğu bütün eserlerinde Eski Türk Edebiyatı kaynaklarını kullanarak, okuyucularına Divan Edebiyatını sevdirmiştir. Akademisyen kimliğiyle önceleri araştırma eserleri yazan Pala'yı, daha sonra roman ve hikâye yazarı olarak görmeye başlarız. İncelemeye konu olan "Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk" adlı roman, 2003 yılında onun bu dalda kaleme aldığı önemli eserlerden biridir. L&M mesnevisi esas alınarak yazılan eser, adeta bir divan edebiyatı, bir Osmanlı tarih kitabı gibidir. Yaklaşık 370 yıllık bir süreyi kapsayan zaman dilimi, L&M kitabının gözünden anlatılmış, böylece asırlar arası geçişlerde kolaylık sağlanmıştır. Bu durum daha çok olayın ve kişinin anlatılmasına vesile olmuştur. Dolayısıyla L&M kitabına teşhis ve intak sanatları kullanılarak hayatiyet kazandırılmıştır. Bu da eserin şiirsel bir üslup kazanmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca içerisinde geçen çok sayıda şiir metinleri ve hikâyeler onun şiirselliğine katkıda bulunmuştur. Romanın macera tarafı da bir hayli zengindir. BC üyelerinin ve haydutların sürekli L&M mesnevisinin peşinde sır ve şifre aramaları, romanın okuyucular açısından

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, Çankırı/Türkiye, (kazimcandir69@karatekin.edu.tr , orcid.org/0000-0003-2119-8979

zevkle takip edilmesini sağlamıştır. Buna bir de L&M kitabının elden ele, ülkeden ülkeye geçmesi, şairlerin hayatında yer bulması eklenecek olursa olay örgüsünün iyi bir kurguya sahip olduğu kanaatini biz de fazlasıyla uyandırmaktadır. Güzel dili ve nev-i şahsına mahsus üslûbuyla İskender Pala bu romanın altından layıkıyla kalkmış ve daha sonraki yıllarda çıkaracağı önemli romanların habercisi olmuştur.

Anahtar Sözcükler: L&M, Babil Uzay Araştırmaları Merkezi (BUAM), Babil Cemiyeti (BC), İhtar Tapınağı, Rahip Arşıya Akeldan, Kanunkoyucu, Fuzuli.

Abstract:

İskender Pala has endeared the Divan Literature to his readers by using the sources of old Turkish Literature. In the begining of his career, he wrote academic research books and then we started to see him as a novelist and story writer. The subject of the study, “Death In Babylon Love In Istanbul” is one of his important novels written in 2003. The work written on the basis of L&M mathnawi is almost like a Divan Literature, an Ottoman history book. The timeframe covering a period of approximately 370 years is described in the light of the L&M book. By this way, it’s ensured transitions between centuries in a easy way. This situation allowed to be told the events and people more. Therefore, the L&M book has been revitalized by using diagnosis and intestinal arts. This has laid the groundwork fort he work to gain a poetic style. In addition, many of the poetry texts and stories in the work have contributed to his poetry. The adventure side of the novel is also very rich. The searces of BC members and bandits behind L&M mathnawi’s secret and code have made it possible fort he novel to be followed with pleasure in terms of readers. This novel has spreaded person to person, country to country and poets has respected to it, so we can obviously say that this work has an exellent fiction. With his beautiful language and unique style, Iskender Pala has made well the work and has given good sings fort he next Works which he will write in the following years.

Keywords: L&M, Babylon Space Research Center, Babylonian Society, Ishar Temple, Priest Arshiya Akeldan, Lawmaker, Fuzuli.

Giriş:

Son dönemin dikkate değer yazarlarından biri olan İskender Pala, aslında iyi bir Eski Türk Edebiyatı Profesörüdür. Akademisyenliğinin yanında yazarlığa da soyunan Pala, bunda da başarılı olmuştur. Divan Edebiyatıyla ilgili çok sayıda araştırmalarının yanında bir hayli roman ve hikâye de kaleme almıştır. Divan Edebiyatını sevdiren kişi olarak anılan yazarın romanları da yine ya Divan edebiyatıyla, ya da tarihi şahsiyetlerle ilgilidir. Pala'nın romana yönelmesinin hikâyesi de ilginçtir. Önceleri bir şair olmak isteyen yazar, yazdığı şiirlerin çevresi tarafından beğenilmemesi üzerine bu konuda kendisini yetersiz görmüş, bu durum onun düzyazıya yönelmesine sebep olmuştur. O bunu şöyle ifade eder:

"İtiraf etmeliyim ki şiir kitapları hiç ilgimi çekmiyordu. Çünkü yazdığım dörtlüklere sitayişler yağdırıp ileride büyük şair olacağımı söyleyen arkadaşlarım ve hocalarım yoktu. Bugün bir şair olamamışsam ve ömrüm şairleri kıskanmakla geçiyorsa eğer, bunun sorumluları onlardır." (Boso Yaman 2014: 2)

Bu ruh haliyle birlikte şiir yayınlamayan İskender Pala, düzyazıya yönelerek önce akademik araştırma kitapları, sonra da roman ve hikâye yazmaya başlar. Bir gönül adamı olan Pala'nın romanlarının büyük çoğunluğunun konusunu aşk oluşturur. Pala'nın idealindeki aşk, eski zamanlarda yaşanmış, çilenin, sırrın, vefanın, sabrın içinde hamule haline gelmiş ve beşeri aşktan ilahi aşka kanat açmış bir gizemdir. Onun aşk anlayışının özünde; kavuşmak kelimesinden ziyade daha çok sevgili için yapılan fedakârlıkların önem kazandığı bir duygu hali olduğu görülür. Bu konuda da büyük bir rehberi vardır: Fuzulî'nin Leyla ve Mecnun mesnevisi. İncelememize konu olan "Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk" romanı, bu mesnevinin ve içindeki kahramanların hikâyesini anlatır. Yazar, bu mesneviyi örnek alarak Leyla ve Mecnun hikâyesini yazmıştır. Divan edebiyatı kaynaklarından beslenen yazar, sadece bundan değil Yusuf u Zeliha ve Hüsn ü Aşk gibi mesnevilerden de faydalanır. "Katre-i Matem" adlı romanında Yusuf u Zeliha mesnevisinde geçen hikâyelere yer verirken; "Efsane"de Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk'ından izler görülür. Daha sonra kaleme aldığı "Od" ve "Mihmandar" adlı romanlarında, beşeri aşktan ilahi aşka doğru bir yönelmenin olduğu barizdir. "Od"da Yunus Emre'nin beşeri aşktan ilahi aşka ulaşmasını, "Mihmandar"da ise Eyüp Sultan Hazretlerinin Peygamberimize duyduğu büyük aşkı anlatır.

Aşktan sonra Pala'nın romanlarının en önemli dayanağı tarihtir. Türk tarihini son derece iyi bilen yazarın bu konuda kendisini önceden beri yetiştirdiği bilinmektedir. "Şah ve Sultan", "Efsane" isimleriyle yazmış olduğu romanlardan, onun tarihi şahsiyetleri ön plana çıkardığını somut olarak görüyoruz. Bu romanlarda, tarihi şahsiyetler kendi yaşadıkları dönemin özelliklerine göre eserde anlatılmış ve onlar hakkında doyurucu bilgiler verilmiştir.

"Karun ve Anarşist" adlı romanda iki farklı hikâye anlatılır: Birincisi MÖ. Lid-

ya Krallığındaki Halludas, Mehte ve Kufu adlı üç arkadaşın Edusa adındaki bir kızın kalbini kazanmak için yaptıkları yarış; ikincisi ise 1980 darbe döneminde Sadullah, Ethem ve Ufuk adlı üç üniversiteli arkadaşın Asude adlı bir kıza olan aşkları gözler önüne serilir. Yazarın son romanı “Abum Rabum”da ise Roma, Kudüs ve İstanbul’da geçen polisiye ve casusluk hikâyeleri anlatılır. Kısacası Hz. İbrahim’in mirası için verilen savaşlar, romanın konusunu oluşturur.

Romanların kuruluşları esnasında Postmodernizmin özelliklerinden fazlasıyla yararlanan yazar, zaman zaman olayların akışını ve sonunu okuyucunun muhayyilesine bırakmıştır. “Katre-i Matem”de romanın sonu belli değildir. Okuyucu bu romanı, kendi bakış açısı ve muhayyilesine göre tamamlar. Onun önemli özelliklerinden biri de; romanlardaki anlatıcının tek kişiden değil birden çok kişiden oluşmasıdır. Böylece yazar, farklı tiplerdeki anlatıcılara yer vererek olayları değişik bakış açılarından değerlendirmiş olur. Klasik romanda sıklıkla kullanılan kronolojik zaman yerine daha çok geriye dönüş metodunu kullanan yazar, olayların vaka zamanını uzatır. “Efsane”, “Od” ve “Mihmandar” onun birden fazla anlatıcı kullanılarak kaleme aldığı romanlarıdır. Vaka halkalarının içinde birden fazla olayın yer aldığı görülür. Buna en güzel örnekler, “Efsane” ve “Babil’de Ölüm İstanbul’da Aşk” adlı romanlarıdır. Romanlarında eski Türkçe kelimelere, deyim, atasözü, ikilemeler ve terimlere çokça yer verir. Montaj, epigraf, metinlerarasılık onun kullandığı önemli unsurlardır. Yazar, zaman zaman betimleme, şiirsel üslup yanında açıklayıcı bir üslubu da tercih eder. İskender Pala’nın yazmış olduğu romanlar yüzbinler satmış ve çok sayıda baskılar yapmıştır.

Biz bu yazımızda, onun önemli romanlarından biri olan “Babil’de Ölüm İstanbul’da Aşk” romanının geniş bir tahlilini yapacağız. Divan edebiyatını ve burada yaşanan aşkları ve maceraları anlatan roman bir bütün halinde tüm yönleriyle ele alınacak ve Türk edebiyatı açısından önemli olan tarafları okuyucuyla paylaşılacaktır.¹

¹ İskender PALA hakkında daha geniş bilgi için şu eserlere bakılabilir: BOZKUŞ, Mustafa Onur (2013), *İskender Pala’nın Romanlarında Gerçek ve Kurmaca İlişkisi*, Adnan Menderes Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 208 s. TÜRKMEN, Orhan, (2013), *İskender Pala’nın “Babil’de Ölüm İstanbul’da Aşk” ile “Şah & Sultan” Romanlarının Söz Dizimi İncelemesi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 170 s. DAYIOĞLU, Aylin, (2014), *İskender Pala’nın Babil’de Ölüm İstanbul’da Aşk Adlı Romanındaki Kelime Grupları*, Dumlupınar Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya, 167 s. BOSO YAMAN, Emine, (2014), *İskender Pala’nın Roman ve Öykülerinde Yapı ve Tema*, Adıyaman Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adıyaman, 289 s. İLTER, Gürkan, (2016), *İskender Pala’nın Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 201 s. ÖZGENÇ YILDIZ, İlknur, (2016), *İskender Pala’nın Romancılığı*, Ankara Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 215 s.

Romanın Tahlili:

a- Romanın Olay Örgüsü

Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk² romanı, toplam 30 alt bölümden oluşur. 415 sayfalık bu eserde alt bölümler numaralandırılmış ve her birine farklı başlıklar verilmiştir. Yazar eserini bazı dostlarının Leylâ ve Mecnûn üzerine bir kitap yazmalarını istemeleri doğrultusunda kaleme aldığını ifade eder. Eserin alt başlıklarında geçen olayları şöyle özetleyebiliriz:

"Bu, Öykümüzün Başlangıcıdır Sevinç İçinde Büyüyen İlk Acıdır" adlı birinci bölümde (s.1-15); Hilleli şair Fuzulî'nin Bağdat İlimler Akademisi kütüphanesinde araştırma yaparken bilge bir rahibin ona bazı sırları içeren ciltleri ve ayrıca bir de hançer vermesi anlatılır. Bu bölümde Kanun Koyucu Süleyman'ın Bağdat'ı fethi, Nişancı Celalzade Mustafa'nın Fuzulî'yi şiir meclisine daveti, davete icabet eden Fuzulî'den Taşlıcalı Yahya'nın "Leyla ve Mecnun" mesnevisini Türkçe olarak yazmasını rica etmesi de diğer anlatılan konular olarak öne çıkar.

"Bu, Rahip Akeldan'ın Bilgelik Süsüdür ve Uzak Sırlarının Gizemli Öyküsüdür" adlı ikinci bölümde (s.16-29); Fuzulî ihtiyar kütüphanecinin öldüğünü öğrenmiş ve onun kendisine verdiği hançeri tetkik etmeye başlamıştır. Hançerin içinden Keldanî alfabetiyle yazılı bir şerit çıkmış, Fuzulî bu papirüsleri yarı sağır olan Mısırlı bir Kıptî ile okumuşlardır. İnceleme sonucu bu papirüslerde Babil Uzak Araştırmaları Cemiyeti'nin kendi dönemlerinde gök cisimlerini inceledikleri ve edindikleri bilgileri de tablet haline getirdikleri anlatılmaktadır. Aynı bölümde cemiyetin araştırmalarından rahatsız olan dönemin kralı cemiyete üye olan altı kişiyi öldürtmüştür. Yedinci üye olan Rahip Arşiya Akeldan annesini ziyaret etmek için şehir dışında olduğu için bulunamamıştır. Arşiya Akeldan'ın kölesi olanları sahibine anlatmış, bunun üzerine tabletleri ve heykelleri İhtar Tapınağına saklayan Akeldan, şifreyi kölesine vermiştir. Kendisini de İhtar Tapınağı'na kilitlemiştir. Kölesi kendisine hürmeten sırrı saklamaya yemin etmiş ve yedi kişiden oluşan bir cemiyet kurmuştur. Akeldan'ın kölesine emanet ettiği şifre: A-K-E-L-D-A-N şeklindedir ve aralarına da 6-0-0-3-3-2-0 rakamları konulmuştur. Bu bölümde Babil Uzak Araştırmaları Merkezi'nde (BUAM) Babil Cemiyeti (BC) üyelerinin uzak araştırmaları yapan yedi bilge rahipten oluştuğunu öğreniyoruz.

"Dicle'de Bir Küçük Çilek İdim Ben Mecnun Olup Hayat Buldum Yeniden" isimli üçüncü bölümde (s.30-37); Çöl kızı Leylâ tarafından toplanan bir çileğin bir defa ısırılarak daha sonra parşömen yapılması; yapılan parşömenin üzerine kömürle Kays yazılması; bu parşömenin kendisini Leylâ'ya aşık olarak görmesi gibi konulara yer verilmiştir. Daha sonra bu parşömeni Bağdat'ta Fuzulî satın almıştır. Bütün bu olaylar çilek tanesinin dilinden anlatılmıştır. Roman boyunca sürekli kullanılacak olan teşhis/kişileştirme ve intak/konuşurma sanatı böylece ilk defa okuyucu karşısına çıkmıştır.

² Romandan alınan sayfalar 64. baskıya aittir: PALA, İskender (2016), *Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk*, Kapı Yayınları, İstanbul. (Roman 2003-2016 yılları arasında 64 baskı yapmıştır.)

“**İlk Aşkım ve İlk Acım: Adı Leylâ Aşk Derdime İlacım: Adı Leylâ**” adlı dördüncü bölümde (s.38-54); Hilleli Şair Fuzûlî almış olduğu bu parşömenlere Hayali Bey’in isteği üzerine Leylâ ve Mecnûn hikâyesini yazmış ve Kays yazılı olan parşömeni kitabın adının bulunduğu sayfa yaparak eserini nihayete erdirmiştir. İhtiyar kütüphanecinin kendisine söylemiş olduğu “aşkı bilen biri için yedi gerçek sır vardır” sözünü kendisine rehber edinen Fuzûlî, Babil Cemiyeti’nin şifresini de yazmış olduğu kitaba yerleştirmiştir. Fuzûlî kendisine övgüler yağdıran Ayas Paşa’nın teklifini kabul etmemiş ve ona yazmış olduğu Kitâb-ı Leylâ ve Mecnûn mesnevisini nezaketen göndererek onun gönlünü almıştır. Ayrıca bu bölümde anlatıcı durumunda bulunan çilek tanesinin Fuzûlî’den aşkın acı, keder, elem ve gam olduğunu öğrendiğini görüyoruz. Bu elem bütün romanı kolları arasına alacak ve onu adeta bir mengene gibi zaman zaman olayların içinde sıkıştıracaktır.

“**Bu, Karların Kana Bulandığı ve Ciğerimin İlk Kez Yandıdır**” adlı beşinci bölümde (s.55-66); Ayas Paşa, Fuzûlî’den aldığı Kitâb-ı Leylâ ve Mecnûn mesnevisini, Osmanlı padişahına hediye etmeye karar verir. Fakat kitaba güzel bir cilt yaptırmak ister. Bu sebeple Emir Raşit’in İstanbul’a gönderdiği kafilenden çok güvendiği bir kişiye Fuzûlî’nin gazelleriyle beraber kitabı da vermiş ve onların Kara Piri’ye ulaştırılması gerektiğini ifade etmiştir. Yolda katile, Celâlî olan eski Erciş Beyi’nin adamlarının saldırısına uğrar. Her iki taraftan da çok sayıda adam ölür. Uzun mücadeleden sonra Alacaatlı Mustafa ve Gökçe Ali sağ olarak kurtulurlar. Alacaatlı Mustafa emaneti sahibine teslim etmek için İstanbul’a, arkadaşı Gökçe Ali olanları valiye anlatmak üzere Diyarbakır’a doğru yola çıkarlar.

“**Bu, Gizli Kimlikle Dağlar Tepeler Geçtiğimiz, İstanbul’a Yetmek İçin Akla Kararı Seçtiğimizdir**” adlı altıncı bölümde (s.67-79); Gökçe Ali emanet kitabı yerine ulaştırmak için dağları, tepeleri aşar ve uzun bir yolculuktan sonra İstanbul’a ulaşır. Emaneti Kara Piri’ye verir. Kara Piri kitabı evine götürür. Kays’la aynileşen bu kitap Kara Piri’nin evinde yaşayan herkesin mahremlerine vakıf olur. Bu kitabın bir özelliği, kendisini gören ve dokunan herkesin içini okuyarak sırlarını öğrenmesidir. Kara Piri elindeki emanet kitabı sarayın nakkaşı Nasuh Usta’ya vererek onu güzelce süslemesini ister.

“**Bu, Güzellik Salonlarında Uyandığım ve Müstesna Renkler ile Boyandığımdır**” adlı yedinci bölümde (s.80-88); Nasuh Usta’nın kalfası Nakkaş Haydar, Fuzûlî’nin Leylâ ve Mecnûn mesnevisini alarak okumaya başlar. Haydar Usta’nın BC’den haberi vardır ve mesneviyi kopya eder. Kitabın üzerine harika nakışlar işlenir ve onu görmeye pek çok kişi gelir. Kitabın sayfaları arasına resimler yapılır; nakkaşhanede çeşitli aşamalardan geçen kitap çok güzel bir cilde sahip olarak güzelleşir. Yazar bu bölümde ayrıca nakkaşhanede üzerinde uğraşılan bir kitap ile zindanda işkenceye yatırılan bir insanın başına gelenleri karşılaştırır. Bazı aşamalardan geçen kitap güzelleşirken, işkence çeken insan ise dış görünüş itibarıyla pejmürde bir haldedir. Kitap kendisini “Altın işlemeli kaftan giymiş bir şehzade gibi görür.” (s.88)

“**Bu, Abdal Kongay Işığın Peşime Düştüğü ve Bin Bir Düşüncenin Başıma**

Üşüştüğüdür" adlı sekizinci bölümde (s.89-97); kitap Topkapı Sarayı'nın kapısından girdiği sırada, Nakkaş Haydar'ın cilteviden yedi güvercin havalanır. Bunlar posta güvercinleridir ve ayaklarında dünyanın değişik yerlerinde bulunan BC üyelerine ulaştırılmak üzere ayaklarında pusulalar vardır. Aynı anda Ahırkapı'daki Bektaşî zaviyesinden de iki erkek güvercin havalanmış ve bir saat sonra üçüncü bir güvercin ile Nakkaş Haydar'ın dişi güvercinlerinden biriyle geri dönmüşlerdir. Bu zaviye, kongay ışık abdallar ile Şah İsmail'in istihbarat servislerine hizmet eden gezginci Kalenderi dervişlerin konaklamaları ve haber alma hizmetlerini yürütmeleri için kurulmuş ve sarayın hemen burnunun dibinde bir elma bahçesi içine gizlenmiş bir yapıdır. Kitap Ahmet Usta'nın ciltevideyken bir gün bir ışık abdal gelmiş ve okumak için yeni kitaplar aradığını söylemiştir. Kılık kıyafeti farklı olan bu adamdan şüphelenen Ahmet Usta, onun kendisini bir amaç için ziyaret ettiğini anlamış, bir bahane bularak Nakkaş Haydar'ı da ciltevine çağırarak sohbet katılmasını sağlamıştır. Musa isimli bu abdal, İran'ı, Turan'ı dolaşıp Fazlullah Hurufi aşkını, Hallacı Mansur sırrını, Nesimî öğretisini yaymaya çalışan bir casustur. Nakkaş Haydar, onun casus olabileceğinden şüphelenmiş ve ondan laf almaya çalışmıştır. Fakat Abdal Musa çok zeki ve akıllı biridir. Bu sebeple Haydar Usta'nın kendisinden bilgi almaya çalıştığını fark eder. Uzun uzun Haçlı seferlerinden ve çeşitli konulardan bahseder. Daha sonra Haydar Usta'ya bir hikâyeden bahsederek, bir hançer ve onun lanetinden söz eder. Sonra da lanetin bir kitaba geçtiğini belirtir. Ertesi günden itibaren Nakkaş Haydar çalışmalarını hızlandırır. Kitabı bitirerek saraya gönderir. Onun korkusu kitabın yanlış ellere geçmesidir.

"Bu, Gülhane'de Bir Cevizle Karıldığım ve Megril Kızına Leylâ Diye Sarıldığımdır" adlı dokuzuncu bölümde (s.98-105); Kanun Koyucu vefat eder ve yerine önce oğlu Selim, daha sonra da Murat tahta geçer. Ayrıca esircilerin Gürcistan'ın Megril diyarından kaçırıp İstanbul'a getirerek Yedikule esir pazarında cariye olarak saraya verilen Rukâl'in on yedi yaşında Sultan III. Murat'a sunulması da anlatılmaktadır. Başkadınefendinin kıskançlıkları, hamile kalmasına rağmen Rukâl'i saraydaki dostlarından ayırır. Rukâl, çocuğunun aldırılması için ayarlanan ebeyi duyunca saraydan kaçır. Bu arada yanında daha önceden Sultan Murat'ın ona hediye ettiği Fuzûlî'nin Leylâ ve Mecnûn mesnevisi de vardır. Tuttuğu ceviz ağacının kırılması sonucu yaralanan Rukâl, bütün geceyi Fuzûlî'nin kitabıyla birlikte geçirir.

"Bu, Sultanlara Adanan Hikâyem ve Kırk Yıl Süren Özge Payemdir" adlı onuncu bölümde (s.106-119); Leylâ ve Mecnûn kitabı Rukâl'le birlikte kaldığı ceviz ağacındayken sarayda geçirdiği kırk yılı düşünür. Bunun yirmi yılı Kanun Koyucu'nun yanında geçmiştir. Kitabın gözünden bu kırk yıl boyunca Osmanlı Devleti'nin geçirdiği değişim süreci de okuyucuya anlatılmıştır.

"Kanun Koyucu beni çok sevmiş ve iltifat etmişti. Onun has haremimde yirmi yılım geçmişti. Saray hayatımın yarısıydı bu. Diğer yarısında özellikle gündüzleri cariyeler yahut ağalar dairesindeki musiki meclislerinin başköşesinde bulunmuştum. Beni hemen herkes el üstünde tutuyordu..."

Saraya özgü bezm ile rezm arasında kırk yılını akıp geçti. Bezm ile rezm, yani eğlence ve savaş, sultanların ta Orta Asya'dan itibaren genlerinde taşıyıp getirdikleri iki duygu." (s.107)

Kitabın dilinden Osmanlı Devleti'nin Dünya tarihi açısından ne kadar değerli olduğunu da aşağıdaki ifadelerden anlıyoruz:

"Burada kaldığım üç hükümdarın zamanında bir dünya devletinin nasıl idare edildiğini, dünya siyasetinde ne büyük bir sorumluluk yüklenildiğini çok iyi anladım." (s.110)

Bölümün sonunda anlıyoruz ki, kitap Leylâ diye Rukâl'e de büyük bir aşkla tutulmuştur. *"Aşkım, Rukâl miydi Leylâ mı; bilemedim... Benimle birlikte aşk da dönüştü ve maşuk da..."* (s.119)

"Bu, Sultan'ın En Muhteşem Öyküsü ve Rus Dilberinin Şakrak Türküsüdür" adlı on birinci bölümde (s.120-127); uzun uzun Hürrem Sultan anlatılmıştır. Kitabın dilinden geriye dönülerek anlatılan sultanın hikâyesi şöyledir: O, asıl adı Roksan olan bir Rus kızıdır. Padişaha sunulan Roksan, sürekli güldüğü için kendisine yine Sultan tarafından Hürrem yani gülen adı verilmiştir. Kısa sürede tatlı diliyle ve cilvesiyle Padişahı kendisine bağlayan Hürrem'e Kanun Koyucu durmadan şiirler yazar. Bu arada Leylâ ve Mecnûn kitabı da Sultan tarafından Hürrem'e hediye edilmiştir. Şehzade Mustafa'nın öldürülmesine sebep olan Hürrem, İbrahim Paşa'yı idam ettirmiş ve yerine de Rüstem Paşa'yı getirmiştir. Onu daha iyi kontrol etmek için de kızı Mihrimah sultanı Rüstem Paşa'ya eş olarak vermiştir. Hürrem Sultan BC üyelerindedir. Diğer BC üyeleriyle zaman zaman fikir alışverişlerinde bulunur. Kanûnî Sultan Süleyman'ı ömrü boyunca idare eden Hürrem Sultan, ihtişamlı olmasına rağmen, yalnız bir şekilde hayatını tamamlayarak vefat eder. Bölümün sonunda Muhteşem Süleyman ile Mecnûn olan Kays karşılaştırılmıştır. O ifadeler romanda şöyle anlatılmıştır:

"Birine saltanatı 'Muhteşem' dedirtmişti, diğerine aşkı. Biri Roksan'ın ve halkının sultanı olan Muhteşem Süleyman idi, diğeri Leylâ'nın ve obasının kulu olan Mecnûn Kays. Birinin sultanlıkta tükettiğini diğeri çılgınlıkta çoğalttı. Biri muhteşem adıyla zamanı eledi, diğeri zamana muhteşem bir ad veriyor. Ve ben bu ikincisinin ruhunu dizelerimde, sevgisini kalbimde taşıyarak Rukâl'e sarıldım Leylâ diye." (s.127)

"Bu, Şairin Mavi Melek'te Tutı'ye Baktığı ve Sultanın Ölümüne Hazin Bir Ağıt Yaktığıdır" adlı on ikinci bölümde (s.128-136); "Şairler Sultanı" Bâkî'nin başından geçenleri öğreniriz. Bir hıdırellez gününde Kanun Koyucu, Mavi Melek adlı köşklü kadırgasıyla Boğaziçi'ne gezintiye çıkacaktır. Elli kişilik davetlilerin içinde Mahmut Abdülbakî Efendi de yer alır. Uzun süredir Fuzûlî'nin kitabının peşinde olan Mevlevî Çelebisi Hüsamettin Efendi, "o sırada harem halkına yakın gitmesi emrolunan yeniçeri ağasının atının bacağına bir çuvaldızı var gücüyle saplar" ve bunu kitaptan başka gören olmaz. Fakat Hüsamettin Çelebi istediğini elde edemez. Küheylân ürkerek kadırgaya binmek üzere olan haremlilerin üzerine sıçrar. Bu sırada ezilmemek veya denize yuvarlanmamak üzere kaçışan cariyelerden birini

otuz yaşlarında ilmiye sınıfından bir genç ani refleksiyle önce bileğinden, sonra belinden yakalayarak düşmekten kurtarır. Kanun Koyucu bu cesareti karşısında ceza bekleyen muhatabına, cariye Tutî'yi hediye eder. Kemalpaşazade'de nikâhlarını kıyar. Şair Bâkî, bundan sonraki tüm şiirlerini Tutî Hanım'ın ilhamıyla kaleme alır. Ayrıca bu bölümde Tutî'nin ölümü, Bâkî'nin Anadolu kazaskerliğinden azledilmesi, Şeyhülislamlık makamı için Sunullah Efendi ile verdiği soğuk savaş mücadelesi anlatılır. Tabii olarak burada anlatılan önemli hadiselerden biri de, Kanun Koyucu'nun ölmesiyle birlikte Bâkî tarafından ona yazılan "Kanunî Mersiyesi"dir. Yüzyıllarca okunan bu ağıt her okuyanın yüreğini dağlamıştır. Bu bölümde kitabın gözüyle Fuzûlî ve Bâkî karşılaştırılması da anlatılan konular arasındadır. Kitap bu iki büyük şairden de vazgeçemez:

"Benim efendim eğer Fuzûlî olmasaydı; en ziyade Bâkî'ye efendim demek isterdim ve bu da ona çok yaraşır. Leyla ile olan öykümü Hilleliden sonra bir de İstanbulludan dinlemek ne büyük bahtiyarlık olurdu benim için. Her ikisi de güzeller güzeli dizelerini dizerken parlak hayaller kurdular çünkü ve baki kalan bu kubbeye bir hoş seda bıraktılar."(s.136)

"Bu Bab, Ceviz Ağacının Efsanesi Beyanındadır" adlı on üçüncü bölümde (s.137-140); Rukâl'in Patlak Memi tarafından ceviz ağacında yakalanması ve bu ceviz ağacının oraya dikilme efsanesi anlatılmaktadır. Kitabın otuzuncu bölümünden sonraki en kısa bölümüdür. Fatih Sultan Mehmet zamanında bir dervişin bir cariye yardımı etmesi sonucu, Sultan tarafından Derviş taltif edilmiştir. Padişah istenilen yere Kızbekçileri adıyla bir ocak yaptırmış idaresini de bu Derviş'e vermiştir. "Türklerin ilk bilinçli çevrecileri sayılan bu adamlar Boyabat, Kargı ve Elûs kazalarından gelmiş kırk kişidir." Daha sonraki dönemlerde burası kozbekçileri adını almıştır.

"Bu, Karanlıklara Gözümü Açtığım ve Kaderimden Kederime Kaçtığım"dır" adlı on dördüncü bölümde (s.141-150); yakalanan Rukâl'e Patlak Memi yardım eder. Ona erkek kıyafeti giydirerek takma bıyıklar takar; daha sonra da Patlak Memi Rukâl'i bir hana götürür. Rukâl, handa Patlak Memi'nin arkadaşı olan Alapaça Temür ile karşılaşır. İki kadın kıyafeti getiren Alapaça Temür birini Rukâl'e verirken diğerini de kendisine alır. Rukâl'in çaresizliği bu bölümde tüm çıplaklığıyla gözler önüne serilir. Alapaça Temür, Rukâl'e Alaiye'de bir mektup vereceğini, karşılığında onun da kendisine L&M kitabını vereceğini söyler. Böylece baba ocağı Mergil'e dönüşüne yardım edecektir. Öte taraftan Rukâl'in saraydan kaçtığı anlaşılır ve bulunması için peşine adamlar takılır. Eğer Rukâl Sultan Murat tarafından bulunmazsa; canından olacaktır. Çünkü Valide Sultan gibi bir düşmanı vardır.

"Bu, İncinin Denize Atıldığı ve Aşkımın Papa'ya Satıldığıdır" adlı on beşinci bölümde (s.151-174); Bayezit Han zamanında engizisyonca kaçıp İstanbul'a sığınan Sevilalı Musevî olan Yasef Nasî'nin ailesinden uzun uzun bahsedilir. Yasef Nasî Sultan II. Selim'in danışmanlığını yapmış ve sarayda önemli bir yer edinmiştir. Ailenin genç kuşakları tercümanlık, hekimlik gibi görevler alarak saray ile yakın ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Görünüşte ticaretle uğraşan kalyonları kullana-

rak uluslararası bir istihbarat örgütü kurmayı başarmışlardır. Bu ailenin dünyaya yön verdiğini romandaki şu ifadelerden anlıyoruz:

“Şimdi Akdeniz’de hâkimiyetin durmadan el değiştirdiği yedi düvelden haç adına İspanya Krallığı, Venedik Cumhuriyeti, Roma’daki Papalık, Ceneviz, İngiltere ve Fransa ile hilâl adına Osmanlı devletleri arasında bilgi alıp bilgi satıyorlar, dünya entelijansiyasını yönlendiriyorlardı.

...

Her devlette bu aileden üst düzey bir yetkili bulunuyor, her kral yahut hükümdar bu aileden birisini tanıyor ve kendi çıkarları için diğer devletler hakkında bilgi toplaması karşılığında ona sandık sandık paralar ödüyordu.” (s.154-155)

Bu arada Patlak Memi’nin arkadaşı olmayan Alapaça Temür, aslında Bostancıağının hafiyelerinden biridir. BC’nin hikâyesini öğrenmiş ve altın ilâh heykelleriyle dolu hazinenin peşine düşmüştür. Patlak Memi’den uzun uğraşlar sonunda işkenceyle her şeyi öğrenmiş; Rukâl’i de söylediği yere götürmeyerek bir geneleve satmıştır. Bindiği gemide kendisine bostancıağa tarafından komplo kurulan Rukâl, denize düşerek son nefesini vermiştir. Ertesi gün haberciler, Rukâl’in ölüm haberini anlatan iki ayrı mektubu saraya göndermişlerdir. Bunlardan biri Haseki sultana gönderilmiştir ve şöyledir: “İnciyi denize düşürdük” (s.164)

Bu bölümde ayrıca L&M kitabıyla haşır neşir olan ve aşktan da çok iyi anlayan Feridun Bey’in BC üyeleri tarafından işkenceyle öldürülerek Haliç’in sularına atıldığını görüyoruz. L&M kitabının Rukâl’in ölümüne ziyadece üzüldüğünü ve onu Leylâ ile özdeşleştirdiğini müşahede ediyoruz.

“Bu, Vatikan’da Adımın Değiştiği ve İmdadıma Bininci Yılın Yetiştigi” adlı on altıncı bölümde (s.175-198); L&M kitabı Papa’ya (IV. Julius) verilmek üzere Vatikan’a götürülür. Kitabın ismi de Layla & Crazy olarak değiştirilir. Ayrıca bu bölümde Papaların gücünden geniş olarak bahsedilir. Yine Osmanlı sultanlarıyla Papaların benzer yönleri vurgulanır. Özellikle şairlerin korunması öne çıkan konular arasındadır. Bu durumu romanda yazar şöyle ifade eder:

“Burada düşünmek ve yazmak, dini tam bilmeyen halka bırakılmayacak kadar yüksek bir ayrıcalık sayılıyordu. Kilisenin gücü ve haçlı ruhunun sonucu olan bu tutum, tıpkı Osmanlı ülkesinde olduğu gibi sanatçılara değer verilmesini öngörüyordu. Sultanlarının sanatçıları ve şairleri gibi burada da ressamlar ve heykeltıraşlar korunuyordu. Papalar saraylarına çağırdıkları iç mimar, ressam ve heykeltıraşlar ile övünüyor, onların çokluğu ile tarihe geçmek istiyorlardı.” (s.178-179)

Sultan Bayezit döneminde Enderun’dan yetişen devşirme Antonio adlı Venedikli bir hekimin hayat hikâyesi de anlatılır. Orhan adını alan bu şahsiyet, papalıkta Osmanlı ülkesiyle ilgili araştırmaları yönlendiriyor ve Osmanlı kitaplığının sorumlusu olarak görev yapıyordu. Uzun uzun Roma’dan bahsedilen bu bölümde, Almanyalı Ressam Elsheimer önemli bir yer tutar. BC üyelerinden biri olan bu ressam, L&M kitabını görünce çok sevinir. Kütüphaneye vermesi gereken kitabı,

kütüphaneye teslim etmeyen Elsheimer, onu evine götürerek incelemeye başlar. Arkadaşlarıyla birlikte kitabı inceleyen Elsheimer, kitapta bulunan sırta çok yaklaşıyor; fakat papanın rahatsızlanması sonucu evinden çağrıldığı için çözüme bir türlü ulaşamaz. Üç gün sonra tekrar eve geldiğinde ise ev halkının öldürüldüğünü ve kitabın da çalındığını görür. L&M kitabı yine rahip Giovanni vasıtasıyla tekrar papa ya ulaşır. Hicretin bininci yılı dolayısıyla L&M kitabını Papa Julius bazı hediyelerle birlikte İstanbul'a pay-i tahta gönderir. Böylece beş yıllık Vatikan macerasından sonra, Fuzûlî'nin kitabı tekrar ana vatanına dönmüştür.

"Bu, Damlanın Derya ile Ahengi miydi; Ya Akdeniz'de Bir Korsan Cengi miydi?" adlı on yedinci bölümde (s.199-206); Papa hediyeleri İstanbul'a göndermek için özel gemisini tahsis eder. Kitabı da papanın özel elçisi tayin edilen Antonio ile beraber gönderir. Deniz yolculuğunda en çok korkulan yaklaşık elli yıldır korsan filosu kuran Saint-Jean şövalyeleridir. Adeta Akdeniz'de haraç kesen, aldıkları Müslüman esirleri kılıçtan geçiren, Hıristiyan olanları satarak kiliseye gelir sağlayan bir yapıları vardır. İşte bu korsan şövalyeler papanın gönderdiği gemiyi tuzağa düşürüp tam teslim alacakları sırada; Osmanlı donanmacılarından Sultan Mehmet'in kaptanıderyası Koca Murat Reis imdada yetişir. Geminin sağ salım İstanbul'a ulaşması için koruyuculuk yapar.

"Bu, Eski Hatıraların Canlandığı ve Kalbimin Anda Bin Kez Yandığıdır" adlı on sekizinci bölümde (s.207-218); L&M kitabı saraya ulaşır, Sultan Mehmet kitabı öperek babasının cariyesi olan Rukâl'i hatırlar. *"Saraydan ne yolla olursa olsun bir kere çıkanın bir daha geri girmesine izin verilmediğinin bir töre olduğunu"* Kitabın dilinden öğreniyoruz. Daha sonra Sultan Mehmet, L&M kitabını "Hilye-i Saadet" yazarı Hakanî Mehmet Bey'e hediye eder. Bu arada İstanbul'da Hicri bininci yıl kutlamaları başlamıştır. Son nefesine kadar Hakanî Mehmet Bey, L&M kitabını, kitap da onu çok sevmiştir. Kitap Hakanî Bey'in evinde şiirle, aşkla dolu zamanlar geçirmiştir.

"Bu, Günter Kâfir'in Atâi'yi Kandırıldığı ve Sonsuz Hasretin Bağrını Yandırdığıdır" adlı on dokuzuncu bölümde (s.219-236); L&M kitabı, Hakanî Mehmet Bey'in terekesini yazmak üzere eve gelen Nev'izâde Atâi'ye hizmetinin karşılığı olarak verilir. Kitabın Atâi Efendi'de olduğunu öğrenen BC üyeleri, tıpatıp Atâi'ye benzeyen bir adamlarını ona göndermişlerdir. Ayrıca kendisine Türkçe öğretilmiş, Osmanlı Devleti'nin yapısı ve sosyal hayatı hakkında bilgiler verilmiş; İstanbul'daki bazı örf ve adetler uygulamalı olarak belletilmiştir. Günter Kâfir adındaki bu şahıs, Atâi Efendi'ye onun akrabası olduğunu söyler. Atâi ona iyi davranır ve evinin kapısını açar. Yaklaşık iki aydır İstanbul'da olan Günter Kâfir, bütün zamanını kitabın minyatürleri üzerinde yeni çizimler yahut şehri gezerek kartografik resimler yapmakla geçirir. Aslında onun amacını L&M kitabı -insanların düşüncelerini okuyabildiği için- çözmüştür. Günter Kâfir, L&M kitabını inceler ve İstanbul'un ayrıntılı resmini yaparak şehrin jeofizik bilgisi ile şehirdeki savaş stratejisini öğrenmeye çalışır.

“Bu, Gizli Servislerin Çevremde Cirit Attığı ve Sırlarımın Derin Uykulara Yattığıdır” adlı yirminci bölümde (s.237-246); Günter Kâfir L&M kitabını, evdeki çizim ve resimleri bir çantaya yerleştirerek kaçır. Galata’daki Rum hekimin evine gelen Günter Kâfir ve BC üyesi üç arkadaşı kitap üzerinde incelemelerde bulunurlar. Şiddetli şekilde açılan kapıdan içeri giren Hilal-i Mahsusa görevlileri kısıkrak Günter Kâfir ve arkadaşlarını yakalarlar. Kapıdan en son Atâi Efendi girer ve L&M kitabını onların elinden yeniden alır. Saf gibi duran Atâi Efendi aslında tüm olan bitenden haberdardır ve kimseye bir şey sezdirmemiştir. Kitap, tekrar Efendisinin eline geçtiği için çok sevinir ve Leylâ’sı için Tanrı’ya dua eder.

“Bu, Nef’î Efendi’nin Ömrünün Yittiği ve Lagarî Çelebi’nin Uzaya Gittiğidir” adlı yirmi birinci bölümde (s.247-262); Bedesten’de kurulan bir mezatta Haskaleli Ömer Nef’î Efendi tam otuz iki altına L&M kitabını satın alır. Osmanlı Devleti’nin çöküş döneminin de anlatıldığı bu bölümde, diğer anlatılan olaylar ise Sultan Murat’ın saltanat yılları, Nef’î’nin bir türlü dilini tutamarak Sadrazam Bayram Paşa’nın emriyle Arap Osman tarafından boğularak idam edilmesidir. Ayrıca aynı bölümde Lagarî Hasan Efendi’nin simya ile ilgili gösterileri de geniş yer tutar.

“Bu, Evliya Çelebi ile Dünyayı Gezdiğim ve Silistre Kalesi’nde Canımdan Bezdiğimdir” adlı yirmi ikinci bölümde (s.263-286); L&M kitabı Sultan Murat’ın damadı Melek Ahmet Paşa tarafından Evliya Çelebi’ye verilmiştir. Evliya Çelebi, gittiği her yere bu kitabı da götürmüştür. Bir gün Evliya Çelebi’nin içinde bulunduğu kadirga ateşe verilir. Evliya Çelebi, L&M kitabını da diğer kitapların arasına koyar, onları sudan etkilenmesinler diye muşambalara ve balmumlarına sararak gizler. Kendisi de suların içinde kaybolur. L&M kitabı Silistre Kalesi’ne getirilir ve kale muhafızı Siyavuş Paşa’nın eline geçer. Kalede BC üyeleri tarafından incelenen L&M kitabının sırrına biraz daha ulaşılır.

“Bu, Dil Bilmez Kuzey Ülkelerine Gittiğim ve Akıllara Ziyah Sihirler Seyrettiğimdir” adlı yirmi üçüncü bölümde (s.287-301); Müzisyen Johann Jakob Froberger, intihar etmeden önceki gece L&M kitabını Leh dönmesi Çavuş Gustaf’a vererek Kraliçe Christina’ya teslim etmesini vasiyet eder. Gustaf kaleden uzaklaştıktan sonra kitabı teslim etmek yerine, onu sihirbazlık için gittiği yerlere beraberinde götürür. Gustaf, Brandenburg’ta tanışıp dost olduğu iş arkadaşı Molla Mehmet’e L&M kitabını hediye etmiştir. Molla Mehmet, Baltacı Mehmet Paşa için bir gösteri yapar, askerlerinin bu gösteri sırasında küçük düşürüldüğünü düşünen Baltacı Mehmet Paşa, onun idam edilmesini ister. Bu arada Mehmet Paşa, Molla Mehmet’in affedilmesini isteyen yetmişlik ihtiyar Nâbi Efendiye L&M kitabını verir.

“Bu, Halep’te Şairleri Dinleyerek Mutlu Olduğum ve Hiç Aramadığım Bir Anda Leylâ’yı Bulduğumdur” adlı yirmi dördüncü bölümde (s.302-316); Halep Beylerbeyi Baltacı Mehmet Paşa, Urfalı Şair Nâbi Efendi’yi çok sevdiği için ona Bağ-ı Nâbi denilen bir yer bağışlar. Paşa, Bağ-ı Nâbi’de sık sık şiir sohbetlerine katılır. Yine katıldığı böyle bir sohbette Paşa, Nâbi’ye isteklerini sorar. O da eserlerini yazması için bir halayık ister. Mehmet Paşa, daha fazlasını yaparak, ona okuma

yazma bilen bir cariyeye gönderir. Bu cariyeye Leylâ'nın altıncı göbekten torunudur, aynı zamanda ona benzemektedir. Nâbî Efendi, böyle bir cariyeye sahip olduğu için çok sevinçli ve mutludur. Fakat diğer yandan, Çorlulu Sadrazam Ali Paşa ile olan husumeti yüzünden onun girişimleri sonucu oturduğu ev elinden alınmış, bu da şairi ziyadesiyle hüzünlendirmiştir.

"Bu, Mehtaplı Gecelerde Leylâ ile Öpüştüğüm ve Sadabad'da Hırsızlar Eline Düştüğümüdür" adlı yirmi beşinci bölümde (s. 317-342); yedi yılda bir yedi kişiyle toplanan BC üyelerinin başında bu defa Damat İbrahim Paşa vardır. L&M kitabı da ilk defa bütün üyelerin katıldığı bir BC toplantısına şahitlik etmiştir:

"Nâbî Efendi öldükten sonra Leylâ, o vakitler sadaret kethüdası olan İbrahim Paşa'nın konağına satılmış, o da kendisini, kaptanıderya Kaymak Mustafa Paşa ile iki yıl evvel evlendirdiği kızı Huri'nin hizmetine vermişti. O günlerde Leylâ henüz yirmi üç, Huri de on iki yaşındaydılar."

Huri L&M kitabını yanında götürerek kocasıyla aşk hakkında konuşmak ister fakat kocası aşktan anlamayan bir adamdır. İbrahim Paşa, damadı Kaymak Mustafa Paşa ile önemli bir meseleyi görüşmek için onun odasına girdiğinde L&M kitabını görüp alır. Eylül'ün son gününde Patrona Halil İsyanı çıkmış ve hamam tellağı Halil ile zağarcı bölüğünden Muslu Beşe, yanlarına topladıkları on yedi kişiyle isyan bayrağını açmışlardır. Bu arada İbrahim Paşa, L&M kitabını damadı Mustafa Paşa'ya vererek onu Şair Nedim Efendi'ye ulaştırmasını söyler. İsyân hem Damat İbrahim Paşa'nın hem de Şair Nedim'in canlarına mâl olmuştur. Nedim Efendi'nin evine gelen bir cariyeye L&M kitabını, Nedim Divanı'nı ve birkaç parça giysi alarak batakhanenin yolunu tutmuştur.

"Bu, Galata'da Dervişler Gecesi ve Aşkın Bilinmez Bilmecesidir" adlı yirmi altıncı bölümde (s. 343-363); batakhanede bulunan Üvendire Veyis, dostu Rastıklı Anuş ile kavga eder, onda bulunan L&M kitabını da alarak onu sahaf esnafına okutmaya götürür. Soğuşa dayanamayan Üvendire Veyis, Galata Mevlevîhane'sine sığınır ve görevlilere soyunmaya geldiğini söyler. Üvendire Veyis hayatını değiştiren ruhsal rüşde ermiş olmanın sembolü çilesini tamamlamış, Mevlevî külâhını başına giymenin anısına L&M kitabını Galib Dede'ye sunmuştur. Şeyh Galib ile arkadaşı Esrar bütün gece L&M kitabını okumuşlar ve kenarında bulunan çivi yazısıyla yazılan rakamlara anlam verememişlerdir. Rakamların anlamını çözmek için de Halet Çelebi'den yardım talebinde bulunurlar. Galib Dede'nin vefatından sonra Halet Çelebi, L&M kitabını Galib'in odasından alarak kaçar.

"Bu, Dünyanın Devrimlerle Tanıştığı ve Sayfalarımın Birbirine Karıştığıdır" adlı yirmi yedinci bölümde (s. 364-381); Mehmet Sait Efendi yani Halet Efendi, Sultan III. Selim'in elçisi sıfatıyla Paris'e giderken L&M kitabını da yanında götürür. BC üyeleri orada bir toplantı yapar ve ülkelerin genel durumları hakkında konuşurlar. Osmanlı çöküş döneminde olduğu için, Osmanlı'nın himayesi altında bulunan yerlerde BUAM'ın kurulamayacağı anlaşılır. Osmanlı Devleti'nin etkisinin azaltılması için bir kısım devletler bazı girişimlerde bulunur. Batı'da meydana gelen Fransız İhtilali tüm güç dengelerini değiştirir.

“Bu, Paris Londra Hattında Bir Anıdır ve İstanbul’da Tanzimat Fermanıdır” adlı yirmi sekizinci bölümde (s.382-394); Hâlet Efendi sevgilisi Kontes Lourent’e L&M kitabını vererek saklamasını ister. Kontes sevgilisinden gelen bu hediyeye çok değer verir. Yetmiş yedinci yaş gününde Kontes dışarıya çıkarak kitapçı bir arkadaşına uğrar. Orada bir Türk olan Namık Kemal’le tanışır ve L&M kitabını ona verir. Namık Kemal, eski edebiyatın köhnemiş olduğunu söyler ve artık yeni bir edebiyatın gerekli olduğunu savunur. Namık Kemal, L&M ile İstanbul’a gelir. İstanbul çok değişmiş, Tanzimat Fermanı ilan edilmiştir. Genç Osmanlılar fermanın yeterli olmayacağını, bunun yanında meşrutiyetin ilan edilmesi gerektiği fikrini benimsemişlerdir. Mustafa Reşit Paşa, Namık Kemal’i çağırarak L&M kitabını da beraberinde getirmesini söyler. Namık Kemal, Reşit Paşa’ya L&M kitabını götürür ve Paşa ona BC hakkındaki bütün bildiklerini anlatır. Reşit Paşa, kitabın son beytindeki son şifreyi de Namık Kemal’e söyleyerek bundan sonraki BC toplantısına onun katılmasını ister.

“Bu, Sırlarımın Ortalığa Saçıldığı ve Babil’de İhtar Kapısının Açıldığıdır” adlı yirmi dokuzuncu bölümde (s.395-412); Blankenburghlu Robert Koldewey L&M kitabını Magosa’da Namık Kemal’in kitaplığından çalar. Arkeolog olan Robert Koldewey, İhtar Tapınağı’nın bulunduğu bölgede kazı yapar. Asurbanipal Kitaplığı onun asıl aradığı şeydir. Kazılar sonucunda Babil’e ait bir şehir ortaya çıkar. Diğer BC üyelerini de çağırarak kazıya devam ederler. İşçiler gittikleri yerden gelmeden tapınağın bulunması gerekir. Sonunda tapınağa ulaşırlar ve Arşiya Akeldan’ın odasının bulunduğu bölüme girerler. Burada heykelleri bulurlar, daha sonra tabletleri bulmak üzere heykellerle birlikte dışarı çıkarlar. Dışarıda aniden saldırıya uğrarlar. Robert Koldewey yaralanır, hastaneye gitmeden önce oraya bir muhafız koyar. Muhafız ona ihanet eder. Robert Koldewey, bir hafta sonra hastaneden çıktıktan sonra kazı yapılan yere gelir. Tapınağın delik deşik edildiğini ve tabletlerin de parparça olduğunu görünce gözyaşlarına hâkim olamaz ve bir çocuk gibi ağlar.

“Bu, Gözümde Nem, Gönümde “L&M”dir” adlı otuzuncu ve son bölümde (s.413-415); L&M kitabı İstanbul’da Süleymaniye Kütüphanesi’nde bulunmaktadır. L&M kitabı insanların artık eskisi gibi kendisiyle ilgilenmemesinden şikâyet eder. İstanbul şehrinin ezelden beri yâri olduğunu söyleyen L&M kitabı Leylâ’sını bir türlü bulamamıştır. Kitap ayrıca artık böyle eski kitapların pek kimse tarafından hatırlanmadığından dem vurur.

Yukarıda bölümlerin özetlerinin verildiği romanın olay örgüsü, iki ana eksenle cereyan eder. Bunlardan birincisi ve en önemlisi, romanın başkarakteri (merkezi figür/başkahraman) durumundaki Leyla ve Mecnun mesnevisi; diğeri de BC üyelerinin ve haydutların peşinde oldukları sır ve şifreyi bulma mücadeleleridir. Ayrıca bir üçüncü vaka halkası olarak Osmanlı Devleti’nin 1534-1903 yılları arasını kapsayan 370 yıllık tarihi macerasını da ekleyebiliriz. Yazar, bütün bu olayları arayış yolculuğu üzerinden sürdürmüş, daha sonra olaylar birbirinin içine geçerek roman sonuna kadar devam etmiştir. Nurullah Çetin, bu konu hakkında şunları ifade etmiştir:

"Roman iki ayrı olay ve arayış yolculuğu serüveni üzerine kurulmuş, Leyla ve Mecnun kitabının elden ele, diyardan diyara, şehirden şehre, ülkeden ülkeye gezip dolaşması üzerinden iki ayrı arayış yolculuğu serüveni veriliyor. Birisi Kays (Mecnun)'ı, Fuzulî'yi ve yazarı temsil eden kitabın, Leyla kişiliği temsilciliğinde acılarla, ayrılıklarla, özlemlerle yoğrulmuş hakiki aşkı araması. Diğeri de BC üyelerinin kiminin hazine, kiminin bilgi peşinde kitaba kodlanmış olan şifreyi elde etmek için çıktıkları yolculuk. Aynı kitaba bağlı bu arayış yolculuğu, aynı zamanda iki farklı değer çarpışmasını da ortaya koyuyor. Aşkın yani duygunun, soyut, latif, saydam, manevi ve ruhi değerlerin peşinde olan doğu, hazine ve bilgi yani somutun, maddenin, aklın peşinde olan batı." (Çetin 2006: s.1)

Klasik roman kurgusu ekseninde şekillenen olay örgüsü, kronolojik olarak ilerlemiş, sık sık geriye dönülerek vakalar hakkında bilgi verilmiştir. Romanın olay örgüsünde göze çarpan unsurlardan biri de polisiye ve macera vakalarıyla dolu olmasıdır.

"Roman esrarengiz bir motifle başlıyor, bu sırrın çözümü için verilen mücadeleler, uğraşlar, çabalamalar, kovalamacalar, takipler, kaçmalar sürüyor ve romanın sonunda da sır çözülüyor. Sırrın çözülüşü için geçen süreç oldukça heyecanlı bir maceradır." (Çetin 2006: s.1)

Eserin bir diğer özelliği tarihi bir roman olmasıdır. Tarih konusunda bilgili olan yazar, burada birikimini konuşturmuştur. Tarihi bir roman nasıl yazılır sorusunun cevabını, bu eserle vermiştir. Nurullah Çetin, yazarın tarihe karşı takındığı tavrı beğenerek şunları söyler:

"Roman, aynı zamanda tarihi bir romandır. Osmanlı Devleti'nin belli bir dönemini edebi, kültürel ve siyasi yönüyle sergiliyor. Bunu yaparken tarihi gerçeklere bağlı kalarak yeniden bir kurgulama yapıyor. Tarihi kişiliklerin ruh dünyalarını, kişiliklerini yansıtmada, tarihi canlı bir şekilde sunmada oldukça başarılı. Tarihi kuru bilgilerle değil, canlı yaşantı sahneleri halinde sunuyor. Ayrıca tarihi gerçekliklere bağlı kalma çabası, tahrif etmemesi, başka amaçlarla kullanmaması da takdire değer." (Çetin 2006: s.1)

Olay örgüsündeki ana düğüm daha romanın başında şu sözlerle atılır: "Ölmesini bilenler için hançer hayat demektir ve aşkı bilen biri için yedi gerçek sır vardır, ona sahip olan dünyaya hâkim olur." (s.8) Bağdat İlimler Akademisi kütüphanesinin âma görevlisinin Fuzulî'ye elindeki hançeri verirken söylediği bu gizemli sözler, romanın sonuna kadar okuyucunun merak duygusunu kamçılamiş ve sonunda sırlı düğüm çözülmüştür. Romanda çok sayıda çatışma unsuru vardır. Doğu ile Batı arasındaki çatışma, Padişahı paylaşamayan cariyeler ve valide sultanlar arasındaki çatışmalar, BC üyelerinin sırrı bulmak için yaptığı mücadele sırasındaki çatışmalar önemli çatışma unsuru olarak romanda yer alır. Zaman zaman L&M kitabı kendi içerisinde de çatışma yaşar. Bu daha çok Leyla ve Rukâl kıyasında ortaya çıkar. BC üyeleri de kendi aralarında menfaatleri doğrultusunda çatışma yaşamışlardır. Osmanlı Paşaları ve şairleri arasındaki çatışmalar, romanda adı geçen diğer çatışma unsurlarıdır. Romanda asıl olanın, duyguların ve menfaatlerin çatışması olduğu

görülür.

Romanın olay örgüsünde iki farklı yerde kurgu hatası vardır. Bunları hatırlama hatası olarak değerlendirmek gerekir. Bunlar:

“Yazık ki o, bu hançerin ilerde başına bela olacağını düşünerek, gecenin bir yarısında, eski haline gelecek şekilde bütünleyip kabzasını kınına taktıktan sonra medresenin avlusundaki dut ağacının altına gömmeyi tercih etti.” (s.20) “Evinin duvarına boydan boya resmettiği Babil Tapınağı'nın antik resmini ve efendim Fuzuli'nin vaktiyle Bağdat'ta bir çınar ağacının dibine gömdüğü hançeri gördüğüm vakit neler hissettiğimi kimse tahmin edemez.” (s.89)

“Başkadınefendinin kin ve kıskançlık dolu bakışları arasında Rukal, bir huri gibi süzülür Sultan Murat'ın odasına.” (s.103) “Bunu vaktiyle atam Süleyman Han, Rukal nam cariyesine vermişti.” (s.209)

Birincisinde, “dut ağacı” çınar ağacına dönüşmüş; ikincisinde Rukal'ın Sultanı Murat Han, Kanuni Sultan Süleyman olarak zikredilmiştir. Bu kadarcık kusur kadı kızında da vardır diyerek konuyu noktalayalım.

b- Mekân

Romanda mekân çok geniş bir alana yayılmıştır. Bunun sebebi romanın kahramanı olan L&M kitabının sürekli el değiştirmesidir. L&M böylece çok sayıda yeri de gezme fırsatı bulmuştur. Romanın başlangıç mekânı Bağdat İlimler Akademisi'dir. Romanın olay örgüsü de Kanûni Sultan Süleyman'ın Bağdat'ı fethiyle başlar. Yazar geriye dönüş tekniği ile konuyu Dicle kıyılarına getirir. Sonra da tekrar mekân olarak Bağdat'a geri dönlür. Burada Fuzûli'nin L&M kitabını yazmasından itibaren mekân değişikliklerinin de arttığı görülür. Bunun temel sebebi, romanın asıl kahramanlarından biri olan L&M kitabının sürekli olarak el değiştirmesidir. Tüm bu el değiştirmeler beraberinde mekân değişikliklerini zorunlu kılar. Hırsızların ve BC üyelerinin peşini bir türlü bırakmadığı L&M kitabının gezip dolaştığı mekânlar: Bağdat, İstanbul, Silistre Kalesi, Halep, Paris ve Vatikan'dır.

Olaylar Bağdat'ta başlamış, Fuzûli Bağdat İlimler Akademisi'nde araştırma yaparken âmâ kütüphaneci tarafından ona BUAM'ın sırları söylenmiştir. Sırlara ilave olarak kütüphaneci, Fuzûli'ye ona ulaşacak şifreleri de vermiştir. Bağdat'ta şiir meclislerine katılan Hilleli Mehmed Fuzûli, Hayali Bey ile tanışmış, o da kendisinden Türkçe olarak bir Leylâ ve Mecnûn mesnevisi yazmasını istemiştir. Fuzûli de Hayali Beyi kırmamış ve Hille'de L&M mesnevisini yazarak kütüphanecinin verdiği BUAM'ın şifresini bu kitaba yerleştirmiştir. Uzun süre Bağdat dışında cereyan eden olaylar daha çok da İstanbul'da yoğunlaşmıştır. Bağdat'a tekrar dönülmesi ancak kitabın yirmi dokuzuncu bölümünde sırların ortaya çıkmasıyla meydana gelecektir. Bu bölümde Robert Koldewey'in kazı çalışmaları yaptığını ve İstar Tapınağı'na ulaştığını görüyoruz. Tapınaktan altın ilâh heykellerini çıkaran Koldewey ve arkadaşlarını silahlı haydutlar karşılamış ve Robert Koldewey yaralanarak has-

taneye kaldırılmıştır. Bir hafta sonra hastaneden çıktıktan sonra Robert Koldewey, kazı yapılan yere gelir. Tapınağın delik deşik edildiğini ve tabletlerin de paramparça olduğunu görünce gözyaşlarına hâkim olamaz ve bir çocuk gibi ağlar.

Romanın belki de en önemli mekânı İstanbul'dur. Osmanlı Devleti'nin pay-i tahtı olan şehir, her haliyle romana damgasını vurmuştur. Ayas Paşa, Fuzûlî'den aldığı Kitâb-ı Leylâ ve Mecnûn mesnevisini Osmanlı padişahına hediye etmeye karar verir. Fakat kitaba güzel bir cilt yaptırmak ister. Bu sebeple Emir Raşit'in İstanbul'a gönderdiği kfileden çok güvendiği bir kişiye Fuzûlî'nin gazelleriyle beraber kitabı da vermiş ve onların Kara Piri'ye ulaştırılması gerektiğini ifade etmiştir. Yolda uzun mücadelelerden sonra kitap Alacaatlı Mustafa tarafından sahibine ulaştırılmıştır. Böylece ilk defa L&M kitabı İstanbul'a gelmiş, saraya verilen kitap kırk yılı aşkın bir süre burada kalmıştır. Sarayda kaldığı süre L&M kitabının kadir kıymetinin bilindiği en bahtiyar dönemlerden biri olmuştur. Rukâl sayesinde ilk defa saray dışına çıkan L&M kitabı, böylece İstanbul'un karanlık yüzünü görme fırsatı da bulmuştur. Sonrasında uzun süre İstanbul dışında dolaşan L&M kitabını Papa (IV. Julius), Hicretin bininci yılı kutlamaları dolayısıyla Osmanlı Sultanına hediye olarak göndermiştir. İstanbul'a ikinci gelişinde batakhanelerde ve Galata Mevlevîhanesi'nde bulunan L&M kitabı, tekrar yabancıların eline geçerek pek çok diyar dolaşmıştır. Romanın sonunda L&M kitabını İstanbul'da Süleymaniye Kütüphanesi'nde sergilenir şekilde buluruz.

Ayrıca İstanbul'da bulunan semt isimleri de önemli mekân isimleridir. Bunların bazıları şunlardır: Galata, Sadabad, Topkapı Sarayı, Beyazıt, Sarayburnu.

Silistre Kalesi bir diğer önemli mekânlardan biridir. Evliya Çelebi'nin bindiği kadirge ateşe verilir ve kendisi de azgın suların içinde kaybolur. L&M kitabı Silistre Kalesi'ne getirilir ve kale muhafızı Siyavuş Paşa'nın eline geçer. Kalede BC üyeleri tarafından incelenen L&M kitabının sırrına biraz daha ulaşılır. Froberger, diğer üyelerin çıkar peşinde olduğunu görünce kitabı bir muhafıza bırakmış ve kendisi de ertesi gün intihar etmiştir.

Önemli mekânlardan bir diğeri Halep'tir. Baltacı Mehmet Paşa'nın huzuruna çıkan Molla Mehmet, bir simya gösterisi yapmış; bunun sonucunda da Paşa tarafından idam edilmesi istenmiştir. Molla Mehmet simya sayesinde kaçmayı başarmış fakat eşyalarını orada bırakmıştır. Eşyalar içinden çıkan L&M kitabını Mehmet Paşa, Molla Mehmet'in affedilmesini isteyen yetmişlik ihtiyar Nâbî Efendi'ye verir.

L&M kitabının dolaştığı Vatikan ve Paris Batı'da dolaşılan yerler olarak roman-da önemli bir fonksiyon icra eder. On altıncı bölümde (s.175-198); L&M kitabı Papa'ya (IV. Julius) verilmek üzere Vatikan'a götürülür. Kitabın ismi de Layla & Crazy olarak değiştirilir. Ayrıca bu bölümde Papaların gücünden geniş olarak bahsedilir. Yine Osmanlı sultanlarıyla Papaların benzer yönleri vurgulanır. Özellikle şairlerin korunması öne çıkarılır. Hicretin bininci yılı dolayısıyla L&M kitabını Papa Julius bazı hediyelerle birlikte İstanbul'a pay-i tahta gönderir. Böylece beş yıllık Vatikan macerasından sonra Fuzûlî'nin kitabı tekrar vatanına dönmüştür. Yirmi yedinci

bölümde (s. 364-381); Mehmet Sait Efendi, Sultan III. Selim'in elçisi sıfatıyla Paris'e giderken L&M kitabını da yanında götürür. BC üyeleri orada bir toplantı yapar ve ülkelerin genel durumları hakkında konuşurlar. Osmanlı çöküş döneminde olduğu için, Osmanlı'nın himayesi altında bulunan yerlerde BUAM'ın kurulamayacağı anlaşılır. Batı'da meydana gelen Fransız İhtilali tüm güç dengelerini değiştirir. Yirmi sekizinci bölümde (s. 382-394); Hâlet Efendi sevgilisi Kontes Lourent'e L&M kitabını vererek saklamasını ister. Kontes, bir kitapçada Namık Kemal'le tanışır ve L&M kitabını ona verir. Namık Kemal, L&M ile İstanbul'a gelir.

Bu önemli mekânlar dışında kalan daha çok sayıda yer isimleri vardır. Osmanlı Coğrafyası merkez olmak üzere; Roma, Londra, Fransa, Bosna Hersek, Moldovya, Eflak-Boğdan, Şam, İstanbul özellikle şairlerin evleri ve saray.

Nurullah Çetin bir yazısında romanın mekânı hakkında şu görüşlere yer verir:

“Leyla ve Mecnun mesnevisinin dolaştığı açık ve kapalı mekânlar, özelliklerine göre tasvir ediliyor. Saraylar, konaklar, şehirler, ülkeler, ticarî, askerî, kültürel ve sosyal mekânlar verilir. Ancak bu tasvirlerde amaç, o dönemin kültürel ve sosyal yapısını yansıtmaya dönük tarihî bilgiler sunmaktır. Meselâ mesnevinin süslediği minyatürçüler çarşısı ve dükkânları tasvir edilirken o dönemin minyatür sanatı hakkında bilgiler veriliyor. Yani daha çok eğitici/öğretici bir mahiyete sahip.” (Çetin 2006: s.1)

c- Zaman

Vak'a zamanı: Romanın vak'a zamanı, Kanûnî Sultan Süleyman'ın Bağdat'a girişiyle (1534) başlar ve Islahat Fermanı sonrasında da kapsayarak 1903'lü yıllara kadar ulaşır. Bu da yaklaşık 370 yıllık bir zaman dilimi eder.

Roman, Osmanlı Devleti'nin zirvede olduğu Kanûnî Sultan Süleyman döneminde başlayıp, çöküş sürecinin sonlarına yaklaşıldığı bir döneme kadar devam eder. Bu dönemde biz, Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu durumu, Batı'nın Orta Çağ karanlığını atlatarak devrimler yapmasını ve ilim ve fende ilerlemesini L&M kitabının dilinden öğreniyoruz. Ayrıca yine Meşrutiyet'in ilan edilmesi için uğraşan Genç Osmanlılar topluluğunu da bu dönemde görürüz. Bütün bunlara paralel olarak romanın kurgusuna eklenmiş olan BC üyelerinin mücadelelerini, romanın başından sonuna kadar L&M mesnevisinin gözünden takip edebiliriz. Yine roman boyunca gizli servislerin ve casusların mücadelelerinin de olduğu, gözden kaçırılmaması gereken unsurlardan biridir.

Anlatma zamanı: Romanın yazıldığı zaman ise 2000'li yıllardır. Eserin ilk basım tarihi 2003 yılıdır. Yazar eserini güz mevsiminde yazmaya başladığını ifade eder. Nurullah Çetin, bu konu hakkında bir yazısında şu görüşlere yer verir:

“Dolayısıyla belli bir eski tarihî dönem, günümüzden geriye doğru bakarak anlatılmıştır. Anlatma zamanının roman üzerinde belirleyici, değiştiren, dönüştürücü bir etkisi olmuştur. Bu bağlamda tarih, günümüz bakış açısı ve bilgi/bilinç birikimiyle sunulmuştur. Osmanlı'nın belli bir tarihsel dönemi sunulurken birtakım seçmeler,

ayıklamalar yapıyor. O dönemin günümüze ışık tutan yanları vurgulanıyor. Güncel sorunların çözümü aranıyor; dolaylı olarak günümüzle tarihsel dönem arasında bağlantılar kuruluyor. Meselâ o dönemin aşk anlayışı sergilenirken günümüz aşk anlayışının yozluğuna dolaylı bir eleştiri getiriliyor." (Çetin 2006: s.1)

Yazar, anlatma zamanında zaman zaman geçmişle günümüzü birleştirir. "Meselâ 16. yüzyıldaki bir çileğe günümüz tıp uygulamalarından birisi yüklenmiş. Çilek şöyle diyor: "gelişimini tamamlayamamış organizmalar, kuvöze konulmuş bebekler gibiydim; ama çok hızlı büyüyordum."(s.35) (Çetin 2006: s.1)

Ayrıca olaylar anlatılırken çok sayıda kozmik zaman unsurunun kullanıldığı görülür. Aşağıdaki örnekler bunun en somut göstergesidir.

"Kocakarı soğuklarının son günlerinde ayrıldık Diyarbakır'dan." (s.57)

"Karanlık çöktüğü saatlerde kar ve tipi şiddetini arttırmaya başladı..."

Gece yarısını geçince avuçlarını hohlamakla meşgul devriyelerden biri dikkat kesilip karanlığın sesini dinledi." (s.59)

"Gece oldukça koynunda, gündüz giderken terkisinde saklıyordu beni." (s.67)

"Yağmurun lodosu eleyip geçen şiddetiyle sarsılan şu zemheri gecesinde yüzümü yakan sıcak nefesine bıraktım kendimi, tutuldum; yandım, yakıldım... Yalnızca birkaç kuru dalı kalmış asırlık ceviz ağacının ancak ikimizin sığabileceği kovuğunda gecenin geç saatlerini soluyorduk." (s.99)

"Bir sonbahar günü, arkadaşları şarkılar söyleyerek kendisini yıkadılar, güzel kokular sürdüler, saçlarını taradılar, ipekler giydirdiler ve Kanun Koyucu'ya arz ettiler." (s.121)

"Bir hidrellez günüydü. Kanun Koyucu, Mavi Melek adlı köşklü kadırgasıyla Boğaziçi'ne gezintiye çıkacaktı." (s.131)

"Rukâl ile ceviz ağacının gövdesinde kalp atışlarımızın birbirine karıştığı gecenin sabahında, Ayasofya minarelerinden okunan ezanla kendimize geldik." (s.137)

"Sabahın alaca karanlığında belli belirsiz sesler duymaya başladık." (s.138)

"Rukâl 'Gökyüzü iyiden iyiye aydınlanmadan derhâl buradan uzaklaşmam gerekiyor!' diye düşündü." (s.139)

"Yatsı ezanları okunurken hana vardıklarında Patlak Memi, bir çıkıkçı kadın getirip Rukâl'in ayağını sardırmişti." (s.146)

"Julian takvimine göre eylül sonlarında olduğumuzu, gemiciler konuşurken işittim. Yeryüzünün halifesinin yayımladığı menşura göre bugün Müslümanlar oruç tutmaya başlayacaklarmış. 'Öyleyse hilâl görünmüş olmalı!' diye düşünüyorum." (s.152)

"Hicri bininci yıl kutlamaları başlarken ben yeniden doğmuş gibi oldum." (s.210)

“Ceviz ağacının yapraklarının her titreyişinde, karda ve baharda, yazda ve ayazda, hep Rukâl’in ürkek ceylânlar gibi titreyen sesini işittim.” (s.218)

“Oruç günlerinin bitmesine birkaç gün kala iftar zamanı evinin kapısı vuruldu.” (s.220)

“Günter ile ertesi ve daha ertesi günler uzun uzun konuştular. Ramazan bayramı boyunca onu eve gelen başka akrabalarla da tanıştırdı.” (s.224)

“Teşrinlerin kocakarı soğuklarını beslediği şu ayaz günlerde, Tuna’nın Eflâk sahilindeki buzları arasında donup kalmış kadirgamızı ve tabii ki beni ele geçirmeye çalışan bir alay hazine avcısının ateş püskürten oklarını savuşturmaya çalışmaktan yorgun ve çaresiz düştük.” (s.263-264)

“Aradan geçen yüzyıllar boyunca iyiden iyiye kınalanmış, kabuk bağlamıştı ama yine de yer yer ışıl ışıl parladığı görülüyordu.”(s.266)

“Sekiz yıl kadar evvelmiş, ağustos sıcaklarına rastlayan ramazanın Kadir gecesinde bir rüya görmüş.” (s.267)

“Çünkü o beni sevmiş, Efendim Fuzûlî’yi hayırla anmış ve at sırtında, gece konaklarında, kervansaraylarda ve ordugâhlarda, yazda ve kışta, gecede ve gündüzde bunca yıl beni yanından ayırmamıştı.” (s.271)

“Ve bu yılın hıdrellezinde Kâğıthane’de Sadabad mevsimi açtığı günün gecesinde, babasının sarayındaki yan daireye yerleşince beni Leylâ’dan isteyip aşktan fazla anlamayan kocasına bazı bölümlerimi okuyarak ...” (s.325)

“Eylül’ün hüznü sonbahar yapraklarıyla birlikte Sadabad’ı kaplamaya başladığı bu gece, BC’nin yedi yıllık olağan toplantısında, salonu aydınlatan Bohemya avizelerinin renkleri kadar coşkun ve belki o kadar bahtiyarım.” (s.329)

“O gece avizelerin parlak kandilleri Sadabad Sarayı’nın nakışlı duvarlarında gün ışığıyla buluştuğunda hepsinin yorgun gözleri ve şarap ile bulanık zihinleri derin bir sessizliğe gömüldü. Eylülün son gününde sert esen sabah rüzgârı İstanbul’da çalınan davulların sesini getirmeye başladığında ise hepsi birden bu sesleri duyamayacak kadar derin uykulara dalmışlardı.” (s.336)

“Üç gün sonra Müslümanların kutsal kurbanlar kesecekleri bayramları gelecek...

Çevre köylerin camilerinden kurban bayramı için okunan salâlar ve temcitler uzaktan uzağa duyulurken, BC üyeleri de çevrede kimse olmadığından emin, İftar Tapınağı’nın kapısına ulaşmak üzere kazmalarını vurmaya başladılar.” (s.404)

d- Şahıs Kadrosu

Romanın şahıs kadrosu bir hayli kalabalıktır. Bunun sebebi, romandaki olayların çok geniş bir zamanı kapsaması ve geniş bir coğrafya üzerinde vakaların yaşanmasıdır. Romanda hemen her çeşit insan tipine rastlamak mümkündür. Şair-

ler, sultanlar, paşalar, cariyeler, bilginler, sanatçılar, yabancı devlet yöneticileri, BC üyeleri, hırsızlar, katiller vb. şahıslar bunlar arasındadır. Romanın önemli özelliklerinden birisi, başkarakterin bir kitap olmasıdır. Romanda geçen çok sayıda kahramandan belli başlılarını şu şekilde tanıtabiliriz:

Leyla ve Mecnûn Mesnevisi: Romanın en önemli karakteri şüphesiz L&M kitabıdır. Hilleli Şair Mehmet Fuzûlî tarafından yazılan kitap, teşhis ve intak sanatlarıyla yazar tarafından kişileştirilmiştir. Kitabın yazılmasından itibaren artık romanda cereyan edecek bütün vakalar, onun gözüyle okuyucuya iletilecektir.

"Hatta buna gerçeklik, sahicilik katabilmek için onu hikâyenin kahramanı olan Kays (Mecnûn) ve kimi zaman da Fuzûlî ve kendisi ile özdeşleştirmiş. Dolayısıyla cansız bir nesneye, bindirilmiş bir kişilik yüklemiş. Kitap, dünyanın çok değişik bölgelerinde gezdirilerek Osmanlı ve dünya ahvali, onun gözlem ve izlenimleri ile sunulmuş. Yazar, bu eseri, romanda birbirinden kopuk duran kişileri, olayları, dönemleri, mekânları ve zamanları organik bir bütünlük içinde tutan kaynaştırıcı, irtibat kuruca bir unsur olarak kullanmış." (Çetin 2006: s.1)

Kitabın önemli bir özelliği de Kays (Mecnûn) ile kendi yaşadığı dönemin tamamen farklı zaman dilimlerini kapsamasıdır. Ayrıca Kays gerçekte sadece Leylâ'ya âşık olmuş ve gözü ondan başkasını görmemiştir. Bu durum Kays'ı ilahî aşka kadar götürecektir. Fakat romandaki L&M kitabı gördüğü ve hoşlandığı her güzeli Leylâ diye sevecektir. Özellikle romanda Rukâl'e duyduğu derin aşk duygusu bunun somut bir örneğidir. Ayrıca Leylâ'nın altıncı göbekten torununu da yine bu duygular ekseninde sevmiştir.

"Kitabın diğer bir özelliği ise aranan nesne olmasıdır. Hem BC üyeleri hem de hırsızlar kitapta yer alan şifrelerin peşindedir. Bu kitap Osmanlı dönemindeki şairler tarafından da beğenilerek okunmuş, âşıklar onda yer alan hikâyeden çok etkilenmişlerdir. Ancak kitap kendisine emanet edilen sırların ortaya çıkmasından veya aynileştiği Kays ile Leylâ'nın aşkında şehvet hissedenlerden rahatsızdır. Leylâ'ya olan aşkı saftır ve onunla tensel olarak birlikte olmayı düşünmemiştir." (Boso Yaman 2014: 43).

Kitabın önemli özelliklerinden bir diğeri, kendisiyle muhatap olan herkesin içini okumasıdır. Olayların gelişimine göre zaman zaman çok acı çekmiş, bazen de ziyadesiyle sevinmiştir. Bu onun duygusal bir insanın tabiatını aldığı gösterir.

"Burada yazarın bir kitabı gözlemci figür olarak seçmesi anlamlıdır. Çünkü yüzyıllar süren Osmanlı tarihinin birkaç yönünü sergileyebilmek için asırlar arası geçişlerde doğal bir irtibat sağlayacak olan ancak insan gibi sınırlı bir ömre sahip olmayan böyle bir nesne olabilirdi." (Çetin 2006: s.1)

Leylâ: Gerçekte Kays'ın aklını başından alan, onu çöllere düşürüp Mecnûn adının verilmesini sağlayan çöl kızıdır. L&M kitabının Leylâ'sı ise, o bir çilekken onu koparan, parşömen yaparak buna Kays adını yazan başka bir çöl kızıdır. Rukâl'le Leylâ'yı sürekli kıyaslayan L&M kitabı, doğrusu hangisini daha çok sevdiğine bir türlü karar veremez. Rukâl'i de Leylâ olarak sever. Burada bir aynileştirme görülür.

Yine Urfalı Şair Nâbi'nin evindeyken Leylâ'ya çok benzeyen onun altıncı göbekten torunu olan Leylâ ile karşılaşır. Yine ona da Rukâl'e verdiği değer kadar ehemmiyet gösterir. Onu da kendi Leylâ'sı gibi uzun süre bağına basar.

BC Üyeleri: Romanda L&M kitabının serüveninin yanı başında, diğer bir önemli unsur BC üyelerinin kitabı ele geçirme çabalarıdır. Arşiya Akeldan'ın kölesi tarafından onun hürmetine kurulan BC yedi kişilik gizli bir topluluktur. Bunlar her yedi yılda bir toplantı yapar. Bunların amacı, BUAM tarafından yapılan araştırmaları zamanı geldiğinde gün yüzüne çıkarmaktır. İştâr Tapınağı'nda yer alan tabletlerin korunması da bunlara aittir. Tapınaktaki bilgileri elde etmek için şifrelere ihtiyacı olan bu insanlar, kitabın peşine bu yüzden düşmüşlerdir. BC üyeleri zamanla amaçlarından sapmış ve kendi çıkarlarıyla ülke çıkarlarını düşünmeye başlamışlardır. Romanda geçen önemli BC üyeleri şunlardır:

Arşiya Akeldan: İlk BC üyelerinden biri olan Arşiya Akeldan, altı üyenin öldürüldüğü bir saldırıdan, şehir dışında olması dolayısıyla kurtulmuştur. General tarafından kralın hazinelerinden altın heykelleri çaldığı söylenen Akeldan, halkın tepkisini çekmiştir. Sonunda saklandığı bağ evinden çıkmış, kılık değiştirerek Babil Zigguratı'ndaki İştâr Tapınağı'nın mahzenine BUAM'ın bütün hazinesi ve tapınağın bütün altın ilâh heykelleriyle birlikte, araştırma sonuçlarının tamamını ve yedi tableti mermer kapıyı arkadan kilitleyerek kendisini de içeriye kapatmıştır. On üç yaşındaki kölesine bildiği her şeyi anlatan Akeldan, şifreyi ve harfleri hançere yerleştirerek İştâr Tapınağı'nda ölmüştür. Adını ölümsüzleştirmek için de şifre harflerini A-K-E-L-D-A-N diye yazmış, aralarına da 6-0-0-3-3-2-0 rakamlarını koymuştur.

Süryanî Memur: Âmâ ve kambur bir adam olan bu memur, İlimler Akademisi Kütüphanesi'nde çalışır. Kanun Koyucu'nun Bağdat'ı fethetmesinden hoşlanmayan yetmiş yaşlarındaki memur, Akeldan'dan kalan hançeri ve sırrı Hilleli Mehmed Efendi'ye vermiştir. Ona söylediği "Aşkı bilen biri için yedi gerçek sır vardır. Ona sahip olan dünyaya hâkim olur." sözleriyle birlikte intihar eder.

Roksan/Hürrem (Sultan): Kanûnî Sultan Süleyman'ın Rus asıllı cariyesidir. Kanun Koyucu'ya ve saraya hâkim olmak için zekâsını ve kadınlık cazibesini kullanmış, bunda da başarıya ulaşmıştır. Kanûnî'den Mehmet, Cihangir, Selim, Bayezit ve Kamilla (Mihrimah) adında çocukları olmuştur. Kıskanç ve hırslı bir kişiliğe sahip olan Hürrem, kendi oğullarından birini tahta geçirmek için sarayda entrikalar çevirir. Bu konuda İbrahim Paşa'dan yeterince yararlanamayacağını anlayan Hürrem, onu öldürterek, yerine Rüstem paşa'yı getirmiştir. Onu kendisine tamamen bağlamak için de kızı Mihrimah'ı onunla evlendirmiştir. Gülbahar'ın Şehzadesi Mustafa ile Kanûnî'nin arasını entrikalarla açmış, sonunda Sultan'ın kendisine kanmasıyla onu boğdurtmuştur. BC üyelerinden biri olan Hürrem, Akdeniz'de BUAM'ın kurulması için bir devlet meydana getirme amacı gütmüştür. Sarayın gördüğü en dirayetli valide sultan olarak kabul edilen Hürrem, vefatında da çok sevdiği eşi Kanûnî'nin yanı başına gömülmüştür.

İbrahim Paşa: Kanûnî'nin büyük vezirlerinden biri olan İbrahim Paşa, Pargalı olarak anılır. Hürrem Sultan'ın hizmetinde bulunan BC üyelerinden biri olan Pargalı İbrahim Paşa ile valide sultanın arası veliaht meselesi yüzünden açılmıştır. Kanûnî'nin aynı zamanda kayınbabası olan İbrahim Paşa, Hürrem'in entrikaları sonucu Sultan'ın emriyle dilsiz cellatlar elinde can vermiştir.

Rüstem Paşa: Hürrem'e sadakati ziyadesiyle fazla olan Rüstem Paşa, valide sultan tarafından hem BC üyesi hem de kızı Mihrimah'a damat yapılmıştır. Aynı zamanda Pargalı İbrahim Paşa'nın yerine getirilmiş ve gönüllü olarak valide sultana kul olmuştur.

Feridun Bey: Mihrimah'ın kızı Ayşe Sultan ile evli olan Feridun Bey, BC üyelerinden biridir. Aşk ile yoğrulmuş bir adam olan Feridun Bey, üyelerle yaptığı toplantı sırasında şifrenin yer aldığı bir beyti bulmuş; bu beyit ve Fuzûlî hakkında orada bulunanlara uzun uzun sohbet etmiştir. Ölümü hakkında romanda kitabın gözünden şunlar söylenir:

"Ben, işin aşlını BC'nin diğer üyeleri konuşurken duydum; Babil'in altın ilâh heykellerini isteyen hırsızlar o gece yolunu kesip önce bir han odasına götürmüşler, işkence tahtasına çırılçıplak oturtup bütün bildiklerini söylettikten sonra bir yatağan ile karnını deşmişler ve horozlar öterken cesedini Haliç'in sularına bırakıvermişlerdi." (s.171-172)

Antonio, Elsheimer, Avusturyalı Tüccar: Dönemin önemli BC üyelerindedirler. Bunlardan Antonio, Barbaros Hayrettin Reis'in gemileriyle giriştikleri bir çatışmada esir alınarak Osmanlı ülkesine götürülen bir Venedikli'dir. İstanbul'da zekâsıyla herkesi etkileyen bu çocuk Enderun mektebine verilmiştir. Orhan adını alan bu zat, önce çeviri hizmeti veren dil oğlanları arasında bulunmuş; otuz yaşlarına geldiğinde de saraydan çıkıp Galata'da tıp öğrenmeye başlamıştır. İhtisas için Malta'ya Ceneviz mektebine gittiği günlerde önemli tıp kaynaklarının Vatikan Kütüphanesi'nde olduğunu duyup buraya gelmiş ve beline zünnar bağlayıp eski dine dönerek kilisenin hizmetine girmiştir. Ayrıca Papalıkta Osmanlı ülkesiyle ilgili araştırmaları da o yönlendirir. Aynı zamanda Osmanlı kitaplığının sorumlusudur. L&M kitabı, Antonio'nun kendisine çok değer verdiğini de vurgular.

Elsheimer ise; o yıllarda Papa IV. Julius'un hizmetinde bulunan dört büyük ressamdan biridir. Almanyalı ressam olarak bilinen Elsheimer, Papa'ya hediye olarak gelen kitabı kütüphaneye götürmek için alır, fakat kitabı kütüphane yerine kendi evine götürür. Osmanlı Türkçesi'ni de öğrenen Elsheimer, arkadaşlarıyla birlikte kitabı incelemiş ve içindeki şifreyi çözmek için uğraşmıştır. Çok zeki bir adam olan Elsheimer, Papa'nın rahatsızlanması sonucu onunla birlikte gitmiştir. Üç gün sonra konağına dönen Elsheimer, Avusturyalı tüccar ve Venedikli Hekim Antonio'nun işkence ile konuşturularak öldürüldüklerini görmüştür. Arkadaşlarını ve ev halkını öldüren haydutlar, konağın altın ve gümüşlerini yağmaladıktan sonra L&M kitabını alarak kaçmışlardır.

Venedikli Tüccar, diğer iki karakter kadar önemi haiz değildir. Onu daha çok Fuzûlî'nin kitabını incelerken görürüz. O ısrarla, Fuzûlî'nin kitabının bir yerine şifreyi koyabileceğini söylemiş ve bunda da haklı çıkmıştır. Sonra bunları araştırmak onun canına mal olacaktır.

Günter Kâfir: Önemli BC üyelerinden biri olan Günter Kâfir, Nev'îzade Atâî ile olan benzerliğiyle romanda dikkati çeker. O da bu benzerliği kullanmış, Atâî'nin kuzeni olduğunu iddia ederek onun evine yerleşmiştir. L&M kitabını inceleme fırsatı bulan Günter Kâfir, İstanbul'un resimlerini çizmiş ve stratejik olduğunu düşündüğü yerleri de belirlemiştir. Daha sonra Atâî'den okumak için ödünç aldığı L&M kitabını alarak evden kaçmıştır. Diğer BC üyeleriyle toplantı halindeyken Günter Kâfir, Hilal-i Mahsusa görevlileri tarafından kısıklı yakalanmıştır. Bu dönemde Günter Kâfir'in yanında yer alan diğer üyeler, Frederick'in gizli servis şefi Salzburglu Dodge Staiger, Kahire'den getirilmiş hiyeroglif yazı uzmanı Kıptî ve Fenerli bir eczacıdır.

Siyavuş Paşa, Johan Jakob Froberger, Şerban Mihali, Aleksander Dimitrov ve diğer BC üyeleri: Siyavuş Paşa, Silistre Kalesi'nin muhafızıdır. Kölelikten yetişerek muhafız komutanlığına kadar yükselmiştir. Paşa, birkaç sarhoşu ayarlayarak L&M kitabını Evliya Çelebi'nin kadırgasının batması sonucunda Silistre Kalesi'ne getirtmiştir. L&M kitabı arasında ipuçları arayan Siyavuş Paşa, ayaklarına bağlı üç mesaj bulunan üç güvercini uçurarak ilgili BC üyelerine ulaştırmıştır. İki hafta sonra toplanacak olan BC üyelerinin diğer isimleri; Johan Jakob Froberger, Şerban Mihali, Aleksander Dimitrov'dur.

Bunlardan en önemlisi Johan Jakob Froberger'dir. Avusturya'nın Habsburglu kralı Leopold'un saray orgcusu olan Froberger, o yıllarda Avusturya'dan bütün Katolik dünyasına yayılan müzik akımıyla tanrısal güçleri dile getirdiği için saygı görmüştür. Adeta Kral'ın sırdaşı ve başdanışmanı gibi davranan Froberger, aşkı iyi bilen ve bu konuda tecrübe sahibi birisidir. Diğer BC üyelerinin kendi çıkarları peşinde olduğunu gören Froberger, L&M kitabını Silistre Kalesi'nde muhafız olan Gustaf'a vermiş, onu Kraliçe'ye sağ salim ulaştırmasını vasiyet etmiştir. Ertesi gün, kale burçlarının en yüksekinden Tuna'nın sularına atlayarak intihar etmiştir. Romanda bu durum şöyle verilir: *"Kuşağının içinde yeni bestelemekte olduğu bir neşidenin notalarından başka bir şey bulunamadı."* (s.286)

Şerban Mihali, Eflak Voyvodası Matei Beserap'ın veziridir, o da Siyavuş Paşa gibi kölelikten yetişmiştir. *"Bütün kölelerde olduğu gibi onların da kendilerinden başka insanlara karşı sanki gizli bir kinleri vardır."* (s.276). Eflak Voyvodalığının kendisine ait olduğu duygularını içinde büyüten Şerban Mihali, dönemin önemli BC üyelerinden biridir.

Aleksander Dimitrov, Rus kralı Petro'nun baş mimarıdır. Rusya'da klasik mimari tarzının seçkin ustalarından biri olan Dimitrov, saraylı hanımlarla düşüp kalkarak devlet sırlarını devşiren önemli BC üyelerinden biridir.

Adı geçen bu dört üye, diğer BC üyelerini o kadar önemli görmezler. Diğer BC üyeleri şunlardır: "Biri Roma Kilisesi'nde rahip, bir diğeri Paris Fransız Akademisi'nde öğretim üyesi, sonuncusu da İspanya kralının terzisiydi." (s.277) Froberger'in intiharıyla L&M kitabının suda kaybolduğuna inanan BC üyeleri uzun süre kitabı aramaktan vazgeçmişlerdir.

Damat İbrahim Paşa:

Paşa, romanda şu şekilde tanıtılır: "Ezdin Voyvodası Ali Ağa'nın oğlu olarak on dört yaşında helvacı yamaklığı yapmak üzere geldiği İstanbul'da zekâsını vizyona, gayretlerini başarıya dönüştürerek adım adım ilerlemiş ve saray helvahanesinde başlayan yükseliş macerasına bundan on iki yıl evvel sadrazam olarak noktayı koymuştur. Vezirliğinin ilk yıllarında zarif, yenilik yanlısı ve aydın kişiliğiyle padişahı çok etkilemiş, itimadını kazandıktan sonra da yavaş yavaş yönetimi kendi avuçlarına almaya başlamıştır." (s.318)

BC'nin çıkarları ile padişahın çıkarlarını birbiriyle örtüştürerek, yetkilerini Cemiyet adına kullanmaya başlamıştır. Kendi yakınlarını devlet yönetimine getirmiş ve hafiyelerinden aldığı gizli bilgileri padişaha, yönetime, devlete karşı kullanmıştır. Padişahın on üç yaşına yeni basan kızı, Fatma Sultan'la evlenmiştir. Zevke ve sefaya düşkün olan Paşa, dönemin büyük şairi Nedim'i de yanından pek ayırmaz. Sadabad Sarayı adeta zevk ü sefa sarayı haline gelir. Kızı Huri'nin eşi, Damadı Kapitanıderya Kaymak Mustafa Paşa'nın odasında görüp aldığı L&M kitabını incelemek üzere, diğer BC üyeleriyle bir toplantı düzenlemiştir. Ertesi gün Patrona Halil isyanında, isyancılar onun kellesini istemişlerdir. Onun başkanlığında yapılan BC toplantısının diğer üyeleri; Macar krallığına aday Erdel Prensi Rakoçi, Avusturya Kralı Eugen'in gözde generali Stefan, Tahmasb Kulu Han olarak bilinen Afşar Çobanı Nadir Ali, Rus Çarının gizli servis şefi olan Musevi Levian, Fransa Kralı XV. Louis'nin İstanbul maslahatgüzarı ve eski Bourbon Dükü Martel Clovis ve yenice-riler üzerinde hâkimiyetiyle ün salmış Bektaşî Babası Şeyh Abdülhay Efendi'dir.

Halet Efendi: Asıl adı Mehmet Sait Efendi olan bu zat, Halet mahlasıyla şiirler yazdığı için daha sonra bu isimle anılır olmuştur. Galib Dede'nin vefatından sonra onun odasına girerek, L&M kitabını kaçırmıştır. Gençliğinde konakta mühürdar yamağı olarak çalışan Halet Efendi, kırk yaşlarında Sultan III. Selim'in elçisi sıfatıyla Paris'e gönderilir. Yakışıklı, güzel giyinmeyi seven, güzel konuşup düzgün yazabilen, okumaya susamış bir gençtir. Paris'te elçiliği sırasında diğer BC üyeleriyle bir toplantı yapan Halet Efendi, onlar tarafından Üstad Marduk olarak çağrılır. Bu dönemde ortaya çıkan BC üyeleri kendi isimleri yerine takma isimler kullanmışlardır. Şeyh-i Aşk, Bay Bilen, Bay Biri, Bay Yedi, Bay Gerçek, Kontes Sır diğer üyelerin adlarıdır. BC üyeleri arasında bu dönemde yaklaşık iki yüz elli yıl sonra bir kadın da yer almıştır. Ertesi akşam yapılan toplantıda silahlar patlamış ve L&M kitabı üzerine kanlar sıçramıştır. "İlk sayfamda yer alan Rukal'ın şakayığına Kontes Sır ile Şeyh-i Aşk'ın kanları damladı." (s.379) Hırs ve intikam evrenin şövalyelerini bir kez daha mağlup etmiştir. Halet Efendi emir vererek Bay Gerçek dışında, her üyede

bulunan silahları adamlarına toplatır. Daha sonra üyeleri azarlar şekilde uğurlar ve kitabı da bulunmaması için gizlice sevgilisi olan Kontes Laurent'e hediye eder.

Mustafa Reşit Paşa: Tanzimat Fermanını ilan eden kişi olarak bilinen Paşa, önemli BC üyelerinden biridir. Kontes Laurent'te olan kitabı uzun süre uzaktan takip etmiş; Kontes'in kitabı bir kitapçıda tanıştığı Namık Kemal'e vermesiyle birlikte onu kendisine getirtmiştir. Yenilikçi bir Paşa olan Mustafa Reşit, L&M kitabını tekrar Namık Kemal'e vermiş ve ona BUAM'dan söz ederek kendisinin yerine onu BC üyeliğine getirmiştir.

Robert Koldewey: Blankenburglu olan Koldewey, Asurbanipal Kitaplığını arayan bir arkeologdur. Koldewey, Magosa'da Namık Kemal'in kitaplığından L&M kitabını çaldırtmış; hançeri de Paris'te bulmuştur. Uzun süre bunlar üzerinde inceleme yapan Koldewey, "kazılara başladığının yedinci yılında artık, Arap, Keldani, Sümer ve Kopt dillerini biliyordur." (s.396) Marduk unvanlı Koldewey, Osmanlı Devleti'nin zayıflığından yararlanılması gerektiğini –üçü Yahudi, dördü hıristiyan olan –diğer BC üyelerine söyler. Yaklaşık on yıldır İstar Tapınağı üzerinde incelemelerde bulunan Koldewey, işçilerin bayram tatiline çıkmasından istifade ederek kazı çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Daha sonra tapınağa girmeyi başaran Koldewey ve arkadaşları, altın ilah heykellerini tapınaktan alarak çıkmışlardır. Tapınaktan çıkarken BC üyeleriyle birlikte saldırıya uğramış ve yaralanmıştır. Bir hafta sonra hastaneden çıkan Koldewey, tabletlerin un ufak edilerek parçalandığını görmüştür.

Eserde Yer Alan Şairler

Eser, sanki bir divan edebiyatı kitabı gibidir. İçinde çok sayıda şair ve zanaatkârı barındıran romanda, bu sanatçıların dönemleri hakkında da bazı bilgiler verilir. Fakat bunların asıl amacı L&M kitabının serüveninin devamını sağlayarak asırlar arası geçişi sağlamaktır. Romanda adı geçen önemli şairler şunlardır:

Hilleli Mehmet Efendi: Romanda önemli yer bulan meşhur şair Fuzuli'nin gerçek adıdır. Elli yaşlarında olan Mehmet Efendi, Kanûnî'nin Bağdat'ı fethettiği gün Nişancı Celalzade Mustafa ile kütüphanede tanışmış ve onun tarafından şiir sohbetlerine davet edilmiştir. Mehmet Efendi bu şiir sohbetlerinden birinde kendisiyle yeni tanışan Hayali Bey tarafından Leyla ve Mecnun mesnevisini Türkçe olarak yazması istenmiştir. Romanın olay örgüsü, âmâ kütüphane memurunun sırrı ve hançeri kendisine emanet etmesiyle başlamıştır. O da L&M kitabının içine şifreyi yerleştirmiş, böylece yüzyıllarca sürecek BC üyelerinin ve hırsızların onu elde etme çabalarının fitilini ateşlemiştir. Hilleli Mehmet Efendi'nin en önemli özelliği, tamamen saf aşkı anlatması ve ona bütün benliğini vermesidir.

Mahmut Abdülbaki Efendi: İstanbullu şairlerin en önemlisi olan ve Bâkî mahlasını kullanan kişidir. Kanûnî Sultan Süleyman zamanında ünü her tarafa yayılmış, onun tarafından desteklenmiştir. Sultanın vefatına yazdığı "Kanûnî Mersiyesi" yüzyıllarca dillerden düşmemiş, okuyanları adeta üzüntüye boğmuştur. Kitap, onu Fuzûlî ile eşdeğer bir şair olarak anlatmıştır. Sultan ona, Mavi Melek kadırga-

siyla gezintiye çıktığı bir gün düşmekten kurtardığı Tutî'yi cariyeye olarak vermiştir. Nikâhını da Kemalpaşazade'nin kıydığı Bâkî Efendi, çirkinliğinden dolayı karga lakabını almıştır. Tutî'nin papağan anlamında olduğu o dönemde karga ile papağan hikâyesi çok anlatılmıştır.

Ömer Nef'î: Yaşadığı dönemin en önemli hiciv şairi olan Nef'î, gözünü bu daktan sakınmayan tok sözlü bir şairdir. Padişahın hicvetmeyi yasaklamasına rağmen, Bayram Paşa'yı yeren bir şiir yazması sonucu, onun tarafından boğdurularak idam edilmiştir.

Nâbî: Urfalı olan Nâbî, hikemî tarzın önemli şairlerindedir. Halep'te şiirlerine çok değer verilen bir şair olan Nâbî'ye, yaşı yetmiş olmasına rağmen Baltacı Mehmet Paşa tarafından yazmasına yardımcı olmak üzere bir cariyeye gönderilmiştir. Bu cariyeye Leyla'nın yedinci göbekten torunu ve ona tıpatıp benzeyen bir kızcağızdır. Mehmet Paşa tarafından L&M kitabı ona hediye edilmiştir.

Nedim: Lâle devri şairlerinin en önemlisidir. Damat İbrahim Paşa'yla adı sık sık anılan şairin gerçek adı Ahmet'tir. Şiir meclislerinin aranan şairi olan Nedim, rindane ve şûhâne şiirler kaleme almıştır. Patrona Halil İsyanı'nın çıktığı gün kendisi intihar etmiş, Damat İbrahim Paşa da öldürülmüştür.

Şeyh Gâlib: Divan edebiyatının belki de son büyük ustasıdır. Sebki-Hindi tarzının önemli temsilcilerinden biri olan Gâlib Dede, aynı zamanda bir Mevlevî şeyhidir. Galata Mevlevihanesi'nde kendisine Üvendire Veyis tarafından giydiği külahın hediyesi olarak L&M kitabı verilir. Esrâr Dede'yle çok iyi bir arkadaşlığı olan şair, Fuzûlî'yi yazdığı şiirler dolayısıyla kıskandığını ifade eder. Bu sebeple Hüsn ü Aşk mesnevisini kaleme alır. Fakat yine de Fuzûlî kadar güzel bir eser meydana getiremeyeceği kanaatini taşır.

Hakanî Mehmet Bey: Divan kâtipliği yapan ve orada alınan kararları zapta geçiren bir devlet memurudur. Sultan, aynı zamanda bir şair de olan Mehmet Bey'e, papa'nın gönderdiği L&M kitabını hediye etmiştir. L&M kitabı Hakanî Mehmet Bey'in evinde en rahat ve huzurlu dönemlerinden birini geçirmiştir.

Nevizâde Atâî: Hakanî Mehmet Bey'den sonra L&M kitabı Atâî'nin eline geçer. Şiir, tasavvuf, bilim, minyatür ve tezhibe karşı ilgisi vardır. BC L&M kitabının onda olduğunu öğrenince, tıpkı ona benzeyen Günter adında birini onun yanına gönderirler.

Nâmık Kemâl: Tanzimat döneminin yenilikçi şairlerinden biridir. Eski edebiyatı çok iyi bilmesine rağmen yeniliği savunan bir yapısı vardır. Paris'te ve Londra'da bulunmuş bir Jöntürk'tür. Paris'te bir kitapçıda tanıştığı Hâlet Efendi'nin sevgilisi Kontes Laurent ile tanışmış, o da kendisine L&M kitabını hediye etmiştir. Kitabı Mustafa Reşit Paşa'ya ulaştıran Kemal, onun tarafından BC üyeliğine getirilmiştir.

Romanda Geçen Sultan, Paşa ve Cariyeler: Bunlar daha çok tarihten alınmış gerçek kişiliklerdir. Uzun bir zaman dilimine yayılan eserde, çok sayıda bu karak-

terdeki isme rastlıyoruz. Bunların bir kısmı olay örgüsünde önemle yer bulurken, bir kısmı daha geri planda kalmış şahsiyetlerdir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Kanun Koyucu: Tarihte bilinen adıyla Osmanlı Sultanı Süleyman'dır. Kendisine Kanûnî lakabı verilmiş, daha sonraki zamanlarda bu isimle anılmıştır. Osmanlı onun döneminde her yönüyle mükemmel bir görüntü arz etmektedir. Roman onun Bağdat'ı fethiyle başlar. Aynı zamanda şair bir kişiliğe sahip olan Kanun Koyucu, Hürrem'le olan ilişkisiyle eserde geniş olarak yer bulmuştur. Ona karşı zaaf gösteren Sultan, entrikalar sonucunda oğlu Şehzade Mustafa'yı boğdurtmuştur.

Sultan Murat: Osmanlı Sultanlarındandır. Kendisini, etrafında yer alan vezirleri ve kadınlar çok kolay kandırabilmekte, ona istediklerini yaptırtmaktadırlar. Eğlence hayatına, sarayda çok önem veren bir padişah olarak görülür. Megril'den gelen cariyesi Rukal'i çok sevmiş, fakat etrafındakilere inanarak ondan uzaklaşmıştır. Sonunda hem doğacak çocuğunu hem de Rukal'i kaybetmiştir.

Ayas Paşa: Bağdat valisi olan Ayas Paşa, Fuzûlî'yi yanına davet ederek himayesine almak istemiştir. Ancak Fuzûlî onun tekliflerini hep reddetmiş ve L&M kitabıyla kasidelerini ona hediye olarak vermiştir. Ayas Paşa, kendisine hediye edilen şeylerin çok değerli olduğunu düşünerek onları İstanbul'a saraya ulaştırılmak üzere Kara Piri'ye göndermiştir.

Bayram Paşa: Eserde fazla üstünde durulmayan Bayram Paşa, Sadrazamlık yapmıştır. Eserdeki önemi, Nef'i'yi kendisine yazdığı bir hiciv dolayısıyla boğdurarak idam ettirmesidir.

Âli Paşa: Çorlulu olan Âli Paşa sonradan sadrazam olmuştur. Sadrazam olduktan sonraki ilk işi, hasmı olan Nâbî Efendi'nin oturduğu evi elinden almak olmuştur. Kindar bir kişiliği vardır.

Baltacı Mehmet Paşa: Molla Mehmet isimli simya meraklısı bir sanatkârı gösteri yapması için davet etmiş, askerlerine hakaret ettiği gerekçesiyle onun idam edilmesini istemiştir.

Ayrıca şunu söyleyelim ki, BC üyesi olan paşalar daha önceden anlatıldığı için burada yer almamışlardır.

Rukal: Sultan Murat'ın cariyesi olan Rukal, aynı zamanda ondan bir bebek bekler. Baş kadınefendi Rukal'i kendisine rakip olarak gördüğü için, sultanı oyalararak ondan ilgisini çekmesini sağlar. Kadınefendi Rukal'e bebeği aldirtmak için bir ebe çağıracağını söyleyince, o da saraydan kaçır. Yanına giderken L&M kitabını da alan Rukal, kitap tarafından çok sevilmiş ve Leyla ile aynileştirilmiştir. L&M kitabı, zaman zaman Leyla'yı mı Rukal'i mi sevdiğini bir türlü anlayamaz. Daha sonra bebeğini düşüren Rukal, Alapaça Temür tarafından geneleve satılmıştır. Bindığı gemide kendisine bostanciağa tarafından komplo kurulan Rukâl, denize düşerek son nefesini vermiştir. Romanın en önemli kahramanlarından biridir.

Romanda L&M Kitabının Korunmasında ve Ulaştırılmasında Yer Alan Kişiler:

Bu grupta yer alan şahıslar romanda daha geri planda bulunan karakterlerdir. Bunların roman boyunca görevi kitabın korunması ve sağ salim yerine ulaştırılması olmuştur. Bu isimlerden bazıları şunlardır:

Gökçe Ali: L&M kitabının Bağdat'tan İstanbul'a doğru götürüldüğü sırada haydutlardan, eski Erciş Beyi'nin saldırısına uğrayan Gökçe Ali, büyük zorluklara katlanarak sonunda kitabı İstanbul'da Kara Piri'ye ulaştırmıştır.

Kara Piri: Bağdat'tan gelen L&M kitabını alan Kara Piri, onu ciltlemek amacıyla Nasuh Usta'ya havale etmiştir.

Nasuh Usta: L&M kitabı üzerine çeşitli minyatürler çizdirmiş, onun cildini yaparak, süslemek için Nakkaş Haydar'a teslim etmiştir.

Nakkaş Haydar: L&M kitabını güzelce ciltleyerek saraya ulaştırmıştır.

Patlak Memi: Kozbekçilerindedir. Ceviz ağacının kovuğunda bulunduğu Rukal'e yardım etmiş, daha sonra bu yardımından dolayı canından olmuştur.

Kaptanıderya Murat Reis: L&M kitabının da içinde bulunduğu gemiyi korsanların elinden kurtarmış, geminin sağ salim İstanbul'a ulaşmasını sağlamıştır.

Evliya Çelebi: Seyahatname yazarı olan Evliya Çelebi, her gittiği yere L&M kitabını da götürmüştür. Bir deniz yolculuğu sırasında haydutların saldırısına uğramış, içinde bulunduğu kadirğa ateşe verilmiş, kendisi de sulara kaybolup gitmiştir. Evliya çelebi, saldırı anında yanında bulunan kitapları sudan zarar görmesin diye muşambaya sarmıştır.

Rastıklı Anuş: Yangınların çok fazla olduğu bir dönemde, L&M kitabını yanmaktan kurtaran batakhanedeki hayat kadınlarından biridir.

Üvendire Veyis: Dostu Rastıklı Anuş'tan L&M kitabını alan Üvendire Veyis, onu Galata Mevlevihanesi'nde Şeyh Gâlib'e hediye etmiştir.

Gustaf: Silistre Kalesi'nde görevli Mustafa ismiyle bilinen bir kişiliktir. Froberger, intihar etmeden önce kraliçeye L&M kitabını götürmesi için ona emanet etmiştir.

Molla Mehmet: Simya ilmiyle ilgilenen enteresan bir kişiliktir. Gustaf ile tanışıp onunla sıkı bir dostluk kurmuştur. Gustaf, dostluklarının anısına kitabı Molla Mehmet'e vermiştir. Baltacı Mehmet Paşa tarafından yaptığı bir gösteriden dolayı idamı istenmiş, fakat o kaçmayı başarmıştır.

Kontes Laurent: Halet Efendi sevdiği kadın olan Kontes Laurent'e L&M kitabını hediye etmiştir. Kontes, Halet Efendi'nin hatırası olarak bu kitabı çok sevmiş ve onu güvenli bir şekilde uzun süre saklamıştır. Daha sonra Paris'te tanıştığı Türk şairi Namık Kemal'e onu İstanbul'a ulaştırması için hediye etmiştir.

Haydutlar, Katiller ve Altın İlah Heykellerinin Peşinde Olanlar:

Bunlar gittikleri her yerde olay çıkaran, romandaki asıl karakterlere karşı çıkan kişilikleri bozuk insanlardır. Bunların gözünü para hırsı bürümüş, onun için öldürmeyecekleri kimse yoktur. Bunlardan birkaçı şunlardır:

Alapaça Temür: Patlak Memi'nin nöbeti terk ettiğini öğrenen Alapaça Temür, ona işkence yaparak bilgi almıştır. Hana, Patlak Memi'nin yerine giderek, Rukal'e kitabın kendisine verilmesi şartıyla yardım edeceğini söylemiştir. Rukal'i istediği yere götürmeyen Alapaça Temür, onu bir geneleve satmıştır. Rukal burada namusunu korumaya çalışırken bebeğini düşürmüştü, daha sonra da kurulan bir komplo ile hayatını kaybetmiştir.

Erciş Beyi: Bağdat'tan İstanbul'a giden kafiyeyle saldırmış, askerleri öldürerek mallarına el koymuştur. Baskın yaptığı yerlerde sadece köylülerin mallarını almakla kalmayıp, karı ve kızları da emrindeki askerlere vermiştir. Ahlakı düşük bir tip olarak karşımıza çıkar.

Yüzü Mumyalı Adam: Koldewey ve BC üyeleri hazineyi bulup İstar Tapınağı'ndan dışarı çıkarırken yüzü mumyalı bir adamın saldırısına uğramış ve Koldewey yaralanmıştır.

Norm Karakterler: Romanın vaka kurgusunda yer alan çok sayıda norm karakter de vardır. Bunlardan bir kısmı, Mevlevihanedeki dervişler, saraydaki diğer görevliler, handa bulunan insanlar, Molla Mehmet'in gösteri yaptığı sırada onu seyreden topluluktur.

e- Tema, Kavramlar, Tespitler

Romana konu açısından bakıldığında, çok sayıda temanın iç içe girdiği görülür. Bunlardan en önemlileri, başta aşk olmak üzere, elem, hasret, ayrılık, tarih, arayış, sır, sanat, tasavvuf, ölüm, simya, devlet yönetme, gizli cemiyetlerdir. Romanın şüphesiz en önemli teması aşktır. Kitabın yazılış amacından itibaren hemen her bölümde bu tema varlığını hissettirir. Daha romana giriş yaparken yazar, okuyucuya bunu şöyle ifade eder: *"Bize kalırsa aşkı tanımayan bir okuyucu bu kitabı hiç okumamalıdır... Aşkı bilen biri için yedi gerçek sır vardır... Eğer aşkı öğrenmek istersen önce elemi yaşamalısın. Fuzuli'nin aşk kitabını incellersen eğer, onun yolunu yordamını da keşfedebilirsin!"* (s.vii-viii) Romanda Leyla ve Mecnun'un aşkı anlatılmıştır. L&M kitabı kendisini Kays'la (Mecnun) aynileştirmiş ve kendisini onun yerine koyarak gittiği her yerde Leyla'yı aramıştır. Kitap zaman zaman Leyla diye başka kadınlara da şiddetli şekilde sevgi duymuştur. Bunlardan biri Sultan Murat'ın cariyesi Rukal, diğeri Leyla'nın yedinci göbekten torunu olan Leyla'dır. Romanda hem beşeri hem de ilahi aşk anlatılmıştır. Aşkın acı ve elem tarafı öne çıkarılarak, dünyanın özünün bu duygudan oluştuğu vurgulanmıştır. Bu sebeple roman kahramanlarından Fuzûli, kitabına elem anlamına gelen L&M adını vermiştir. Romanda L&M aşkı dışında, çok sayıda aşk hikâyeleri de mevcuttur. Bunlardan Kanûnî Sultan Süley-

man'ın Hürrem'e, Rukal'in Sultan Murat'a, Bâkî'nin Tutî'ye, Kontes Laurent'in Hallet Efendi'ye olan aşkları daha ön plana çıkmıştır. Tüm bu aşkların ortak noktası, daha çok sonlarının hazin şekilde bitmesidir. Ayrıca bu aşk duygusunun dünyanın her yerinde aynı anlama geldiği vurgulanarak, onun evrenselliğine dikkat çekilmiştir. Romanda aşkın, sevgi tarafından ziyade fedakârlık boyutu üzerinde daha fazla durulduğu görülür. "Yani gerçek âşık, kendini sevdiğinde fani eden, kendini hiç hesapsız bütünüyle sevdiğine veren, ona teslim olandır ve kendinden vazgeçen gerçek âşıktır" (Çetin 2006: s.1) mesajı verilir. Fuzûlî'nin kendisine verilen sırların şifrelerini, yazdığı L&M kitabında aşk ve gizlilik kelimelerinin geçtiği beyitlere yerleştirmesi, onun kimseye duyurulmadan insanın kendi içinde yaşaması gereken bir duygu olduğunun işaretidir.

Aşk duygusunun olduğu her yerde şüphesiz elem, hasret ve ayrılık duygularının bulunması çok tabiidir. Sevdiğine kavuşamayan insanlar bundan çok fazla elem duydukları gibi, onlardan ayrı kaldıkları müddetçe çekmiş oldukları hasretler içlerini bir kor gibi kavurmuştur. Romanda yansıtılan bu duyguları en çok yaşayan âşıklar, gerçek âşık olarak addedilmişlerdir. L&M aşkının günümüze kadar ulaşmasının sırrını, burada aramak gerektiği kanaatindeyiz.

Romanın önemli temlerinden biri de tarihtir. Roman Kanunu'nin Bağdat'ı fethi ile başlayarak İslahat Fermanı'nın ilanı sonrasına kadar devam etmektedir. 1534-1903 yıllarını kapsayan ve Osmanlı Devleti'nin yaklaşık 370 yıllık bir dönemini kapsayan tarihi olaylara da genel olarak eserde değinilmiştir. Batı'nın yükselişi, Osmanlı'nın çöküşü karşılıklı kıyaslamalarla romanda yazar tarafından ifade edilmiştir.

Arayış romanın önemli temalarından biri olarak karşımıza çıkar. Kitabın başından sonuna kadar bir arayış duygusu okuyucuyu esir alır. Gerçek âşıkların aşkı araması, BC üyeleri ve hırsızların L&M kitabının sürekli peşinde olmaları bunun somut örnekleridir. Burada L&M kitabının kendisini Kays'ın yerine koyması ve her gittiği yerde Leyla'yı araması önemlidir. Bir diğer önemli husus, Robert Koldewey'in yıllarca İstar Tapınağı'nda Altın İlah Heykellerini aramasıdır. Burada karşımıza bir diğer tema olarak sır çıkmaktadır. Âmâ kütüphanecinin kendisine verdiği sırrı, Hilleli Mehmet Efendi L&M kitabına şifreleyerek saklar. Bu sırda Babil Uzay Araştırma Merkezi'nin (BUAM) ulaştığı bilimsel bilgiler ve altın ilah heykellerinin bulunduğu yer vardır. Bu sırrın yabancıların ellerine geçmemesi için yapılan mücadele eserin bir diğer temasını oluşturur.

Romanın diğer önemli temaları arasında sanat, tasavvuf, ölüm, simya, devlet yönetme ve gizli cemiyetler gelir. Eserde üç önemli sanat hakkında bilgiler verilmiştir. Bunlardan en önemlisi edebiyattır. Eserde Osmanlı Divan edebiyatı sanatçıları üzerinde durulmuş, onların hayatlarından ve eserlerinden zaman zaman kesitler sunulmuştur. Bunlardan en önemlisi tabii olarak eserin yazılışına kaynaklık eden Fuzûlî ve onun kitabı L&M mesnevisidir. Bâkî, Nâbî, Nef'i, Nedim, Şeyh Gâlib, Hakanî Mehmet Bey, Nev'izade Ataî, Namık Kemal, Ziya Paşa gibi çok sayıda şairden de bahsedilmiştir. Bunun yanında ciltçilik, nakkaşlık, minyatür

gibi çeşitli zanaatlardan da döneme ait örnekler verilmiştir. Şeyh Gâlib'in anlatıldığı bölümde, Üvendire Veyis'in Galata Mevlevihanesi'nde geçirdiği çileli günleri ve Gâlib Dede'nin de bulunduğu bir ortamda, dedelerden birinin uzunca sayılabilecek bir tasavvuf düşüncesi hakkında sohbet yaptığı görülür. Ölüm teması da geniş olarak ele alınır. Eserde çok sayıda ölüm hadisesiyle karşılaşılır. Bunlardan en önemlileri, Rukal'e tuzak kurularak onun öldürülmesidir. L&M kitabını en çok etkileyen olay budur. Ayrıca Kanûnî'nin Hürrem'in entrikalarına kanarak oğlu Şehzade Mustafa'yı öldürtmesi, tarihin en acı olaylarından biri olarak halen anılmaktadır. Damat İbrahim Paşa ve Şair Nedim'in Patrona Halil İsyanı'nda ölmeleri, Nefî'nin Bayram Paşa tarafından idam ettirilmesi, Evliya Çelebi'nin kadırgasının yakılarak haydutların onun ölümüne sebep olmaları önemli olaylardan birkaçıdır. Ayrıca, Froberger'in BC üyelerinin amaçlarından saptığını görerek kitabı onlardan korumak amacıyla intihar etmesi, olayların seyrini değiştiren bir durum olmuştur. Arada BC üyelerinin birkaçının çatışmalarda ölmesinin yanında, eserde daha pek çok ölümle ilgili vakaların meydana geldiği aşikârdır.

Molla Mehmet ve arkadaşı Gustaf sayesinde eserde simya ilmi ile ilgili bölümlere de yer verilmiştir. O dönemlerde çok revaçta olan bu ilim, Molla Mehmet'in, Baltacı Mehmet Paşa için yaptığı gösteri sırasında okuyucuya sunulmuştur. Gösteri sonunda Baltacı Mehmet Paşa, askerlerinin şerefleriyle oynadığını söylediği Molla Mehmet'in idam edilmesini istemiştir. Fakat Molla Mehmet, yine simya ilmini kullanarak oradan kaçmayı başarmıştır.

Romanın temalarından bir diğeri gizli cemiyetlerdir. Hemen hemen her dönemde yer alan bu gizli cemiyetler, kendi çıkarlarını her şeyin üzerinde gören bir yapıya sahiptir. Romanda yer alan Babil Cemiyeti (BC) önce bilimsel bir amaçla kurulmuş, fakat daha sonra siyasi menfaat amacı güden bir kuruluş haline almıştır.

“Bununla yazar, her zaman, her devlette var olan gizli bilgilere sahip teşkilatların olabileceğine, günümüzde de küreselci mahiyette, dünyaya hâkim olmak isteyen ‘Evrenin Şövalyeleri’, ‘Kutsal Haç Kurbanları’ gibi Yahudi ya da Hıristiyan kökenli ve Türkiye’yi de tehdit eden gizli tarikat biçiminde örgütlenmiş teşkilatların varlığına işaret ediyor.” (Çetin 2006: s.1)

Ayrıca eserde devlet yöneticilerinin yapması gerekenler satır aralarında inceliklerle ifade edilmiştir. Bunlar iyi, adil bir yönetici olma, sanatkârlara, bilim adamlarına değer vererek onların fikirlerinden istifade etmektir. Nişancı Celalzade Mustafa'nın Fuzûlî ile olan diyalogu bunun önemli somut bir göstergesidir.

f- Anlatıcı ve Bakış Açısı

Romanda karma bakış açısı kullanılmıştır. Yazar romandaki olayları L&M kitabının dilinden anlatır. Kitap, yazar tarafından L&M mesnevisi içindeki kahramanlardan biri olan Kays'ın yerine konularak onunla aynileştirilmiştir. Böylece olaylar artık bu kitap sayesinde okuyucunun önüne çıkarılır. Aynı kitap, romanın bir kahramanı haline aldığı için zaman zaman kahraman bakış açısı zaman zaman

da hâkim bakış açısı olayların anlatımında etkin olmuştur. L&M kitabı, roman kahramanı olarak kişileştirilmiş, kendisi ve romanın diğer kahramanları hakkında geniş bilgilerle donatılmıştır. Ayrıca önemli özelliklerinden biri, kendisiyle karşılaştığı her insanın içini okuma yeteneğinin olmasıdır. Bu da çevresinde bulunan insanların acısını, sevincini, sırrını, karakterini çözmesini sağlamaktadır. Aşağıya romanda geçen ilahi bakış açısına örnek bir paragraf alıyoruz:

"Rukal ne fikir yürütecek, ne de itiraz edecek konumdaydı. Kaderinin benim kaderimle karıştığını nereden bilecekti ki!.. Yalnızca içinden dua ediyordu. Hiç bilmediği bu adamdan kendisine zarar gelmemesi, Tanrının kendisini koruması için dua ediyordu. Şu anda başına gelenlere boyun eğmekten gayri elinden gelen bir şey olmadığını farkındaydı." (s.147)

Romanda iki farklı anlatıcı kullanılmıştır. Bunlardan biri, birinci tekil şahıs dediğimiz "ben"; diğeri de üçüncü tekil şahıs olan "o" anlatıcıdır. Örnek olarak aşağıya iki paragraf alıyoruz.

"Ben Mecnun, Efendim Fuzûli'nin kölesi, o günlerde tanıdım Rukal'i. Sultan gönlünü eğlendirsın diye verdi beni ona... Bu, bağrımda taşıyacağım üçüncü buse idi ve Dicle'nin serin yamaçlarında bıraktığım Leyla'm ile Efendim Fuzûli'nin dudak izlerinin tam arasına denk düşmüştü." (s.104)

"İşin bir de farklı boyutu vardı. Satırlarıma gözlerini ilâştirenler, başkalarına hissettirmediklerini sandıkları acılarını benden gizleyemediklerini bilselerdi, acaba bana hangi duyguyla yaklaşırlardı?! Daha doğrusu, istemeden onların mahrem hayatlarını izlediğimi bilselerdi... Onlar benim yalnızca cildimi okuyorlar, sayfalarımın bakıyorlar, dış yüzümü görüyorlardı ama ben onların dışları kadar içlerini de biliyor, yüreklerinden geçeni anlıyordum." (s.74)

g- Dil ve Üslup, Anlatım Teknikleri

Türkçeyi iyi kullanan yazarın dili açık, sade ve anlaşılırdır. Romanın en önemli özelliği dönemini yansıtan kelime ve terimlerin çok fazla kullanılmasıdır. Yazar, tarihi bir roman yazmanın bilinciyle, bu dile yer vermiş ve okuyucuyu kelime hazinesi açısından zorlamıştır. Çoğu genç okuyucunun anlamayacağı Osmanlı Türkçesi kelimeleri, onları sözlük kullanmaya zorlayacak, bu da kitabı okuyana artı bir fayda sağlayacaktır. Cümlelerin genelde uzun olduğu ve devrik olarak kurulduğu görülür. Daha çok şiirde kullanılan devrik cümlelerin romanda bu kadar fazla kullanılması, romanın anlatımını şiirsel bir hale getirmiştir. Roman baştan sona kişileştirme sanatının kullanıldığı cümlelerle doludur. Yazarın kahramanlarından bir olan L&M mesnevisi, kendi başından geçenleri adeta bir insan gibi okuyucuyla paylaşmıştır. Romanda çok sayıda eski Türkçe kelimeler kullanılmıştır. Eski Türkçe kelimelerin yazımında uzun hecelere dikkat edilmiş, bunlar aslına uygun şekilde yazılmıştır. Terkip ve tamlamalar eserde epeyce kullanılmıştır. Bunun yanında ikilemelere sıkça yer verilmiş, böylece anlatılacak konu pekiştirilmiştir. Terimlerin eserde çokça kullanıldığı görülür. Özellikle çeşitli meslek grupları anlatılırken dö-

nemin terimleri kullanılmıştır. Denizcilik, nakkaşlık, ciltçilik gibi meslekleri anlatılırken bu terimlerden yararlanılmıştır. Örnek olarak aşağıya bir bölüm alıyoruz:

“Saat rakkaslarının baş döndürücü hızını geride bırakıp değirmi şiltelere oturarak, eğimli rahleleri üzerine koydukları sayfalara tasvirler çizen nakkaşların bulunduğu dükkâna girdiğimde yeni evimin burası olduğunu, en azından birkaç hafta burada kalacağımı anlamıştım. Dükkânın ortasında renk renk boyaların konulduğu çini fincanlarla dolu yuvarlak bir tezgâh duruyordu. Tezgâhın ortasında tel tarklar, içi kum dolu kâseler, yarısı suyla dolu bardaklarda ince uçlu fırçalar, mühreler, mistarlar, maktalar ve keskiler vardı. Tezgâhın çevresine birbiri ardına yan oturmuş bu temiz yüzlü insanlar, yaptıkları seri tasvirler için günlük hesabıyla üç ayda bir maaş alıyor ve sipariş üzerine kitap nakışlıyorlardı.” (s.78)

Türkçeyi iyi kullanan yazarın, eserinde zaman zaman karşı koyamadığı Batı hayranlığının etkisini görüyoruz. Özellikle & işaretini roman boyunca L&M şeklinde kısaltması, “Versiyon, empotan, kompleks, litürjik, ritüel” gibi günümüzde kullanılan kelimelerin böyle bir tarihi roman içinde kullanılması pek hoş olmamış. Ayrıca tarihte Kanûnî Sultan Süleyman olarak bilinen şahsı, Kanun Koyucu olarak zikretmesi biraz zorlama olarak durmuştur.

Romanda çokça görülen unsurlardan biri de şairlerden alınan şiir örnekleridir. Hem her bölümün başına onu özetleyen bir epigraf olarak konan, hem de olayların gelişimi sırasında bir şekilde yer bulan şiirler, Osmanlı Devleti’nde edebiyatın ne kadar önemli ve gelişmiş olduğunu göstermiştir.

Romanda, betimleyici ve açıklayıcı anlatım türleri bolca kullanılmıştır. Romana yeni giren herhangi bir kahramanın tanıtımında, betimlemelere yer verilmiş, kahraman daha canlı bir şekilde tasvir edilmiştir. Yalnız Hürrem’in anlatıldığı bölüm biraz gereksiz şekilde fazlaca uzatılmıştır. Yazar burada, roman kahramanlarının yerine kendi düşüncelerini Hürrem üzerinden okuyucuya iletmıştır. Bunlardan başka düşünce üslubu da eserde yer alır. Nurullah Çetin bu üslup hakkında şunları ifade eder:

“Zaman zaman da düşünce üslubu görülüyor. Bu edebi sanatlarla, süslü ifadelerle yüklü ve duygu derinliğine bağlı bir üslup yerine düşüncelerin düz bir biçimde doğrudan doğruya verildiği üsluptur. Bu tarz yazıda esas olan bazı fikirlerin, bilgilerin deneme, inceleme, araştırma yazısı havasında aktarılmasıdır. Bilgi ve fikir aktarmak daha önceliklidir. Çoğu zaman hüküm, tanımlama, çözümleme, karşılaştırma, kesinleme, bildirme ifadeleri kullanılır.” (Çetin, 2006: s.1)

Eserde rastlanan önemli unsurlardan biri de çok sayıda kısaltma kullanılmasıdır. Bunlardan en önemlileri L&M, BC ve BUAM’dır. Bunların açılımları, Leyla ve Mecnun, Babil Cemiyeti ve Babil Uzay Araştırma Merkezi’dir. Romanda sıkça karşılaştırmalara da yer verilmiştir. *“Doğu ile Batı, zindan ile nakkaşhane, şiir ile düzyazı, Tutî ile Roksan –Hürrem eserde yer alan karşılaştırmalardan bazılarıdır.” (Boso Yaman 2014: 56).*

Roman kahramanlarının anlamını bilmediği yerlerde, yazar tarafından soru

cümlelerine başvurulmuştur. Eserde tarihi isim, yer ve olaylara sıkça rastlanmaktadır. Zaman zaman bunlarla ilgili açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Eserde bir yazar ya da şairin yazdığı bir şeyin başka bir eserin içine aynen alınması olan montaj anlatım tekniği de sıkça kullanılmıştır. Özellikle şairlerden alınan şiir metinleri, bazı hikâyeler bunun en açık göstergesidir.

Yazarın romanda kullandığı önemli unsurlardan biri de metinlerarasılıktır.

"İskender Pala, bu romanında Fuzûlî'nin Leyla ve Mecnun adlı mesnevisini hem yazılış kurgusu olarak hem de bölümleri başlıklandırma tekniği olarak taklit etmiştir. Mesela Leyla ve Mecnun'da şu gibi bölüm başlıkları vardır: 'Bu Sebeb-i Nazm-ı Kitabdur ve Bais-i İrtikab-ı Azabdur', Bu Leyli'ye Anası İtab Ettiğidir ve Bahar-ı Vasla Hazan Yettiğidir', 'Bu Mecnun-ı Biçarenin Kâbe'ye Yüz Urduğudur ve Mü-nacat ile Sevdasın Artırdığıdır.' İskender Pala ise bunlara benzeterek şu tür başlıklar kullanmış: 'Bu, İğneyle Kuyu Kazdığım ve L&M'yi Niçin Yazdığım'dır', 'Bu, Eski Hatıraların Canlandığı ve Kalbimin anda Bin Kez Yandığıdır'" (Çetin 2006: s.1)

Sonuç:

Sonuç olarak söylememiz gerekirse, İskender Pala yazmış olduğu bütün eserlerinde Eski Türk Edebiyatı kaynaklarını kullanarak, okuyucularına Divan Edebiyatını sevdirmiştir. Akademisyen kimliğiyle önceleri araştırma eserleri yazan Pala'yı, daha sonra roman ve hikâye yazarı olarak görmeye başlarız. Bunun da sebebi şiirde başarılı olamayan yazarın, şansını düzyazıda aramasıdır. İncelemeye konu olan "Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk" adlı romanı, 2003 yılında onun bu dalda kaleme aldığı önemli eserlerden biridir. L&M mesnevisi esas alınarak yazılan eser, adeta bir divan edebiyatı, bir Osmanlı tarih kitabı gibidir. Yaklaşık 370 yıllık bir süreyi kapsayan zaman dilimi, L&M kitabının gözünden anlatılmış, böylece asırlar arası geçişlerde kolaylık sağlanmıştır. Bu durum daha çok olayın ve kişinin anlatılmasına vesile olmuştur. Dolayısıyla L&M kitabına teşhis ve intak sanatları kullanılarak hayatiyet kazandırılmıştır. Bu da eserin şiirsel bir üslup kazanmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca içerisinde geçen çok sayıda şiir metinleri ve hikâyeler onun şiirselliğine katkıda bulunmuştur. Romanın macera tarafı da bir hayli zengindir. BC üyelerinin ve haydutların sürekli L&M mesnevisinin peşinde sır ve şifre aramaları, okuyucular açısından eserin zevkle takip edilmesini sağlamıştır. Buna bir de L&M kitabının elden ele, ülkeden ülkeye geçmesi, şairlerin hayatında yer bulması eklenecek olursa olay örgüsünün iyi bir kurguya sahip olduğu kanaatini biz de fazlasıyla uyandırmaktadır. Roman sadece edebî bir roman değil aynı zamanda bir tarih kitabı olarak da düşünülebilir. Güzel dili ve nev-i şahsına mahsus üslubuyla İskender Pala bu romanın altından layıkıyla kalkmış ve daha sonraki yıllarda çıkacağı önemli romanların habercisi olmuştur.

Kaynakça:

BOŞO YAMAN, Emine, (2014), *İskender Pala'nın Roman ve Öykülerinde Yapı ve Tema*, Adıyaman, Adıyaman Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 289 s.

BOZKUŞ, Mustafa Onur, (2013), *İskender Pala'nın Romanlarında Gerçek ve Kurmaca İlişkisi*, Aydın, Adnan Menderes Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 208 s.

ÇETİN, Nurullah, (2006), "İskender Pala'nın Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk Romanı Üzerinde Bir İnceleme", *Edebiyat Otağı*, Sayı: 5, 1 Şubat, s.1.

DAYIOĞLU, Aylin, (2014), *İskender Pala'nın Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk Adlı Romanındaki Kelime Grupları*, Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 167 s.

İLTER, Gürkan, (2016), *İskender Pala'nın Romanları Üzerine Bir İnceleme*, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 201 s.

ÖZGENÇ YILDIZ, İlknur, (2016), *İskender Pala'nın Romancılığı*, Ankara, Ankara Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 215 s.

PALA, İskender, (2016), *Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk*, İstanbul, (64. Baskı), Kapı Yayınları, 416 s.

TÜRKMEN, Orhan, (2013), *İskender Pala'nın "Babil'de Ölüm İstanbul'da Aşk" ile "Şah & Sultan" Romanlarının Söz Dizimi İncelemesi*, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 170 s.

Extended Abstract:

The novel of "The Death in Babylon Love in Istanbul" consists of 30 subparts. In this work, which has 415 pages, the subchapters were enumerated and a different title was given to each of them. The novelist expresses that he wrote the novel in line with some of his friends' asking him to write a book on Layla and Majnun. In the novel, the setting was spread to a very wide area. Putting the Ottoman Geography in the center; Rome, London, France, Bosnia and Herzegovina, Moldova, Wallachia-Bogdan, Damascus, Istanbul, especially the houses of poets and the palace are the places to be expressed. This is because the hero of the novel, the L&M book, passes into other hands constantly. Thus, L&M had the opportunity to visit many places. The starting setting of the novel is the Baghdad Academy of Sciences. The plot of the novel begins with the conquest of Baghdad by the Suleyman the Magnificent. The novelist brings the subject to the banks of Tigris with the flashback technique. Then the setting returns back to Baghdad. In the final of the novel, we find the L&M book exhibited in the Suleymaniye Library in Istanbul. The case time of the novel begins with Sultan Suleiman the Magnificent's walking in Baghdad in 1534 and reaches the 1903s, involving the Post- Reform Enactment. This contains a period of almost 370 years. The time of novel's writing is 2000s. The first edition was published in 2003. The novelist states that he started to write his work in the autumn. It is seen that the novelist sometimes combines the past and the present in the time of narration and uses a large number of cosmic time elements while describing the scenes in his work. The people in the novel are pretty crowded. The reason for this is that the scenes in the novel cover a wide range of time, and the cases take place on a wide geography. It is possible to encounter almost all kinds of people in the novel. Among them are: poets, sultans, pashas, concubines, scholars, artists, foreign state administrators, BC members, thieves, murderers, etc.. One of the important characteristics of the novel is that the protagonist is a book. The Masnawi of Leyla and Mecnun is the most important character of the novel. When we look at the novel in terms of subject, it is seen that many themes are intertwined. The most important ones are: initially love, passion, yearning, separation, history, quest, mystery, art, mysticism, death, alchemy, state governance and secret societies. There is no doubt that the most important theme of the novel is love. Since the writing purpose of the book, this theme evokes in almost every chapter. By highlighting the pain and sorrowful side of love, it is emphasized that the essence of the world consists of this emotion. For this reason, Fuzuli, one of the heroes in the novel, named his book as L&M which means sorrow. It is seen that the focus is more devotion rather than love in the novel. Fuzûlî's placing the codes of the secrets given to him in the verses where there are love and secrecy words in his book L&M is an indicator that love is a feeling which should be experienced in inner side of the human without announcing it to anybody. One of the important themes of the novel is history as well. The novel starts with the conquest of Baghdad by Suleiman the Magnificent and continues till the period after the proclamation of Reform Enactment. The quest is also one of the other important themes of the

novel that we confront. Throughout the book, a sense of quest captures the reader. The real lovers' quest for love, the constant chase of BC members and thieves for L&M book are concrete examples of it. Other important themes of the novel are art, mysticism, death, alchemy, state governance and secret societies. The mixed point of view was used in the novel. The novelist narrates the scenes in the novel from the speech of the L&M book. The book was identified with Kays, one of the heroes in the L&M Masnawi, by replacing the book with him by the novelist. Thus, the scenes came to the reader's way with the help of this book. Since the same book has become a hero of the novel, from time to time, the hero's and in the same way, the dominant perspective has been effective in the expression of scenes. The L&M book was personified as the hero of the novel, and was equipped with extensive information about it and other heroes of the novel. In addition, one of the important characteristics of it is having the ability to rumble every person it encounters. Two different narrators were used in the novel. One of these is the, "I" first singular and the other is the "it" third singular narrator. The language of the novelist, who uses Turkish well is clear, simple and comprehensible. The most important characteristic of the novel is the use of words and terms mostly that reflect its period. The novel is full of sentences from the beginning to the end where the art of personification was used. One of the heroes of the author, L&M Masnawi, shares the events that it experienced almost like a human with the reader. Many ancient Turkish words were used in the novel. In addition to this, the reiteratives are used frequently, thus the subject to be explained is reinforced. The terms are widely used in the work. Especially, the terms of the period are used while describing various professional groups. It was benefited from these terms while describing the professions such as marine, muralist, and bookbinding. We also see the influence of Western admiration which he could not resist at times in the work of the novelist who uses Turkish well. Especially, usage of the sign & throughout the novel as L&M is not very nice. One of the components encountered mostly in the novel is the sample poems taken from poets. On one hand, the poems appear as an epigraph to summarize each part, on the other hand, they find a place somehow during the development of the scenes and they demonstrate how important and advanced the literature was in the Ottoman Empire. In the novel, descriptive and explanatory narrative types were used pretty much. One of the important components encountered in the work is the use of many abbreviations. Comparisons were also used frequently in the novel. Narrative techniques such as fitting and intertextuality were also used in the work. In terms of Turkish literature, the novel is not only a literary value, but also an important historical book.